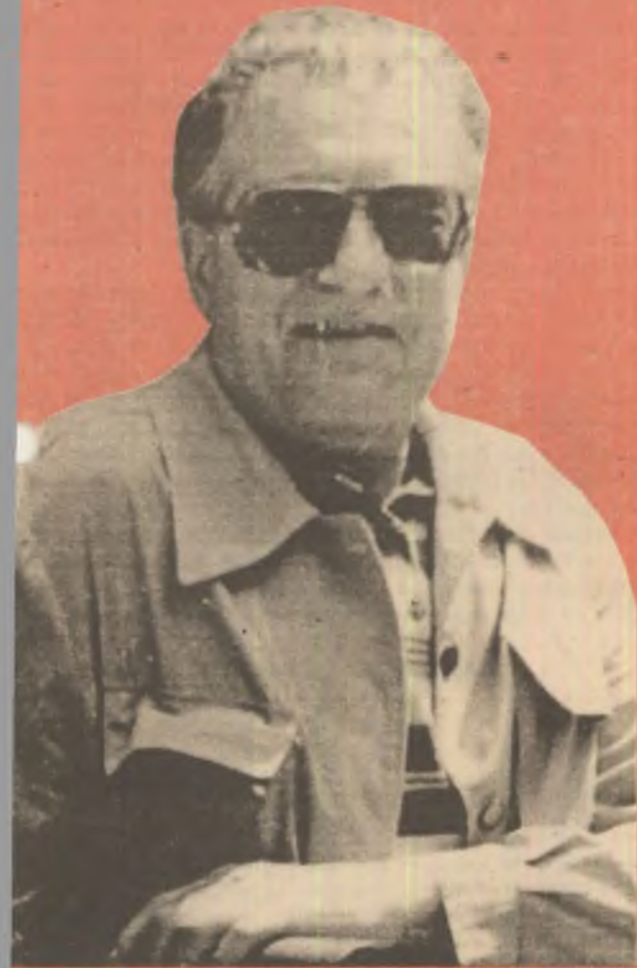

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. **31** (284), serie nouă. Miercuri 28 august 1996. Preț: 600 lei

adrian marino - 75

**UN ROMÂN
PENTRU EUROPA**

graham swift

sau

**despre
frumusețea și
deșertăciunea
vieții**

TELEAȘTI ȘI TELEAȘTRI

Auzind anumite slogane te uși și te minunezi. Zeul modern, televizorul, îi seduce pe cei slabi de înger, îi inflamează pe cei împăunați deja într-un târg în care ideile, multe-puține, rulează ca bicicliștii în Turul Franței. Ai văzut, i-a chemat și pe ăia și își spunea că-i și el om de cultură! Păi joacă în rolul avocatului diavolului. Ori se dă după parapet să treacă șuvoiul prezidențial. E și așa un fel de a-ți irosi timpul. Că lectura cărților fundamentale a trecut în seama cercetătorilor și istoricilor, eventuale a celor care nu țin să se confunde cu persoanele grăbite, acaparate de preocupări ieftine. Variantă cu bani! ● Iosif Sava, bănuît a fi teleastul nostru cu o mare audiență, e încântat să țină oricum afișul: ca poporul să-l urmărească iar populația să freamăte. De la o vreme, temându-se că și-a obosit prea mult mâna dreaptă, lucrează și cu stânga, sau pe stânga, să rămână – ca tot românul – imparțial. Răsucirile sale politice, desigur, căci nu se pot numi culturale, fiindcă spiritul e solitar, par să țină și de o deviație a septului. Plin de surprize, ca răpa de prigorii, nu-și anunță cu mult înainte invitații, de teamă să nu-i intimideze, deși noi știm că după Săraru, Iliescu, Păunescu s-ar cuveni să urmeze Dumitru Popescu, Ilie Verdeț, ca lista să fie completă și trecutul să se recupereze în toată măriștea lui. ● Ce scapă domnia sa recuperează colegii. Chiar și aceia care țipă ca din gură de șarpe că valoarea și democrația sunt stindardele sub care defilează. Omul (la care ne gândim acum) a dus cu zăhărelul pe mulți dar, la momentul oportun, și-a dat arama pe față. Abia atunci și-a recuperat numele, Vartan Arachelian, și cu Dinu Săraru și-a intrat în mână. Apoi, nici alții, de același soi, n-au fost ignorați. Ultimele invitații i-au consacrat statutul de revoluționar al undelor magnetice: cu Ungheanu și oamenii lui, a devenit ce-a fost și poate mult mai mult. E bine, e foarte bine ca teleaștii noștri să iasă în față cu cămașa care-i avantajează, fiindcă, altfel, nu mai știm în ce ape se scaldă. ● Ca și un oarecare Marius Tucă, ivit pe postul Antenei 1 ca o cucuvea, adică pe la miezul nopții, să împartă milioanele celor care-i citesc minusculul jurnal. Că-și irosește banii pe fleacuri n-ar fi nimic, dar felul cum îi dăruiește te face să închizi sonorul iar, după un timp, observându-i grimasele și poza de june prim, și imaginea. Crezându-se vreun spirit ironic, scoate vorbele ca și balastiera pietrele și întreaga sa construcție lingvistică are durabilitatea unei barăci în furtună. Până și somnambului, obișnuiți cu ciudățeniile întunericii, văd că infatuarea și suficiența nu te pot duce decât spre ridicol. ● Dar, să-și asigure un oarecare reazem, invită la emisiune redactorii șefi și directorii de gazete, că parcă numai aceștia dețin adevărul despre cursul lumii noastre. Băieți civilizați, noii nomenclaturisti îi cântă în strună, profitând cu această ocazie să-și mai pună un rând de zale, ba chiar ating cote alarmante: armurile prea multe-i împiedică să meargă! Cucul cântă până în 29 iunie, păsările de noapte n-au program, doar-doar vor fi și ele băgate în seamă. Fie și de întârziată!

Editori:

■ Uniunea Scriitorilor din România

■ Fundația Luceafărul Cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă

Redacția: Laurențiu Ulici (*director*), Marius Tupan (*redactor șef*), Ioan Es. Pop (*secretar general de redacție*), Alexandru Spânu (*redactor*), Victoria Popazu (*dactilografă colaboratoare*), Ion Cucu (*fotoreporter*)

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133, București, sector 1, telefon 659.67.60.

Cont în lei: Banca Comercială Română, filiala sector 1, Calea Victoriei nr. 155.

Număr de cont: 451030121163

Tehnoredactare computerizată:

INFOGIP

Marius Predescu

Tipar: INTERGRAPH

Abonamentele se pot face la toate oficiile poștale din țară. Revista noastră este înscrisă în **Catalogul publicațiilor** la poziția 2048.

PÂNĂ LA NOI POTOPUL sau BIOGRAFII PRESCURTATE

de NICOLAE PRELIPCEANU

De când, la 12 ianuarie 1990, o voce de femeie a țipat isteric „ce a făcut în ultimii cinci ani?”, asta a rămas formula. Contează numai c ai făcut în ultimii cinci (-șase) ani. Înainte puteai să faci orice și oricui, nu se mai ținea seama. „Nu se mai pune”, cum spuneam în copilărie numai că asta-i o copilărie mai gravă și care poate avea urmări incalculabile, d altfel acelea pe care le vedem cu ochiul liber. Acum, că a mai trecut ceva timp de la 12 ianuarie 1990, intervalul s-a mai lungit. Ba, chiar, pentru persoane care n-au fost în „staff”-ul PCR (sau în „rezerva de cadre”), ci au avut grijă ca, înc din momentele destinderii, adică ale unei relative desprinderi de realismu socialist, să se orienteze mai spre idei de circulație generală, intervalul cuprind și aceste momente ale vieții lor, dând multora impresia de viață completă. Aic intră mai ales artiștii, scriitorii ori criticii lor. Sunt aniversați călduros oamenii care au stălcit literatura română în anii proletcultismului, proclamând realismu socialist ca singură „metodă artistică valabilă” și respingând în numele ei o seamă de scriitori adevărați, unii chiar clasici, ori aducându-i la numitoru comun, ceea ce tot o respingere a operei lor înseamnă. Cât despre cei care-cântă, aceștia toți își amintesc anii lor cu maeștrii, cu superba indiferență a junejii lor la tot ce ar fi fost înainte. Exact așa cum judecă mulți și literatura: de la noi înainte da, până la noi, potopul.

Într-o carte apărută nu de mult, **Civilizația Renașterii**, Jean Delumeau cunoscutul istoric neconvențional francez, autor, pentru cititorul român, a „**Fricii în Occident**”, aplică prejudecata rupturii între cultura Renașterii și aceea a Evului Mediu prin aceea dintre generații, vorbind de superbul gest adolescentin de a respinge tot ce a fost înainte. Dar adolescența trece, și istoria adevărul integral, ar trebui să invadeze locul ei, rămas, oricum, gol. Aste încăpățâna să rămâi adolescent e o prostie. În cazul biografii prescurtate care le girezi cu adolescența ta proprie și întârziată e, însă, o ipocrizie, rentabilă poate, ceea ce e chiar mai rău.

Nu susțin ca oamenii care, nu-i așa, s-au îndreptat spre maturitate, terminându-și cariera în mod, să zicem, pozitiv, să fie aruncați cu tot cu finalul la gunoi. Susțin doar că o biobibliografie reală, cu tot cu realismul lor socialist, ar fi binevenită, măcar ca lecție pentru adolescenții în veșnică admirație.

acolade

VISUL LUI CEAUȘESCU

de MARIUS TUPAN

Se zicea adesea că haita lui Lenin a distrus multe valori spirituale, că prezența lui Stalin a însemnat moartea milioanele de oameni iar ivirea admiratorilor (!) acestora, în țările lagărului socialist, a vindecat, măcar pentru un veac, lumea de comunism. Când tinerii – și nu numai ei – scandau „Olé, olé, Ceaușescu nu mai e!”, își imaginau că, o dată cu tiranul, vor apune și practicile incalificabile ale sale, iar românii vor căpăta dreptul să-și evalueze nestingheriți șansele în istorie. Dar minunea n-a ținut decât trei luni, fiindcă, după aceea, to'arășii s-au regrupat, pe fondul silei generale, au pus mâna pe întreprinderi și instituții de cultură, i-au înlăturat, cu mijloace neortodoxe, pe democrați și, iată, putem spune că nu doar eșalonul doi al comuniștilor ține frâiele țării, ci indivizii cei mai retrograzi, aceia care se afundă în fotolii înalte și rămân insensibili și nepăsători la zbererile unui popor mereu păcălit de demagogi. În vremea asta, cetățile noastre rămân fără apărare, invadate de vegetație și hoji, casele memoriale par să nu mai intereseze pe nimeni, politica editorială se desfășoară la voia întâmplării, căci iar sunt stimulate cozile de topor, iar muzeele au toate șansele să se predea mai devreme timpului necruțător. Cine vizitează **Muzeul satului**, după știința noastră unic în Europa, va fi cuprins de disperare. Doar câteva case pot fi văzute, fiindcă celelalte fie n-au custozi, fie au încăperile deteriorate, fie sunt păstrate sub cheie pentru sporirea misterelor, atât de prezente în folclorul nostru. Lucrăm, așadar, pe mai multe planuri, ca și mitologia să intre în calcul. O construcție uriașă și caraghioasă, începută cam de mult, dar cu speranța de a se finisa după

încheierea mileniului, a mușcat serios din perimetrul lăcașului, contribuind parcă la jalea care se află aici. Ca să se demonstreze că este vorba de un spațiu rural s-au plantat porumbi, fasole, bostani, nu neapărat după o strategie anume, ci la voia întâmplării, de cei privilegiați și întreprinzători, pentru înviora cumva imaginea dezolantă a caselor. În incintă au pătruns și multe cabaline și s-ar putea ca mâine-poi mâine, din rațiuni superioare (!), să întâlnim oi, capre, porci, pentru ca atmosfera dar și suprafața din apropierea Herăstrăului să respire autenticul de care avem atâta nevoie. Prea vrem să conservăm totul când viața e înainte de orice!

Ciudate ipostaze muzeistice se află în toată cultura noastră. Am mai scris despre ele, o vom face ori de câte ori vom căpăta noi date. Oricum, visul lui Ceaușescu de a pune cultura la pământ, asemenea lanului după o furtună năpraznică, e pe cale să se îplinească. Oamenii de spirit au idei și nu se lasă ușor manipulați dar, dacă există **strategii și pârghii** pentru a fi omiși de la emanciparea neamului, rămân doar cu țipătul. Guvernul alocă în jur de 0,33 la sută din bugetul țării pentru cultură. Numai că, grijulii cu economiile, culturicii nu folosesc toate fondurile și afli, cu stupoare, că o parte sunt returnate în vistieria națională. Făcând socotelile, realizezi că-nici 0,20 la sută nu ajung să fie folosite pentru domeniul spiritual. Contrariat, ie întrebi cine are interesul să ne împingă iarăși în epocile de întuneric? Sau, mai exact, cine-s indivizii care guvernează dezastrul? Ușor de răspuns: vâcarii și vâcării a căror propensiune artistică se ridică până la genunchiul broaștei.

DEZILUZIILE MODERNITĂȚII

de CAIUS TRAIAN DRAGOMIR

Șul nu este, poate, altceva decât eșec pe calea individuației; ruperea din globalitatea ființei este făcută nu spre rea cu neștiința ei, tocmai dimpotrivă, o existență amplificată, potențată - ca da individ. Spre a reuși să reflectăm lucrurile stau cu adevărat așa ne revine ia de a examina faptul individuației. it, ea este specificare, detașare din nitate prin asumarea deosebirii, a lirii unui set de trăsături. Altminteri rabile - cu alte cuvinte, a fi altfel. Este greșeală fundamentală aceea de a da distincția cu diferența. A te individua - înseamnă a fi identificabil, ci a fi bil identificat. În finalul „Conacului“, n Faulkner spunea despre Mink Snopes, : lasă să moară, după ce își împlinesc area, că acum se simțea mare, precum cele mari figuri de legendă, jaloane ale întregii umanități.

este, deci, individuația? Este, desigur, e a unui concret care își asumă însă salul indivizibil. Actul individuației e indisociabil de imaginea noastră despre sal și absolut. În sine, pe baza faptului parabil al comunicării interioare, fiecare

ființă umană este o individualitate. În comunicarea externă - cu mult mai egalizatoare - universalitatea se regăsește doar excepțional în expresie și, astfel individualizată, recognoscibilă de către ceilalți, este mai curând un fapt neobișnuit. Procesul prin care diferența devine distincție, recognoscibilul devine inconfundabil și subiectul se reîntrupează ca persoană se numește creație. Prin creație, ființa omenească se inseră în rândul cauzelor spontane - dacă nu și prime - ale lumii.

Lucrul pe care îl înțelege cel care începe să practice o formă sau alta a meditației autentice - meditație care îl conduce, fie că speră sau nu aceasta, la o percepere mai completă a condiției umane - este acela că lumea, în funcționarea ei, implică un nivel enorm de automatism. Faptul creației, în raport cu o logică a determinărilor pur fizice, este continuu, are loc în fiecare clipă și este omniprezent (Henri Bergson - „L'Evolution creatrice“), dar ca acțiune distinctivă - ca detașare a unui flux separat din marele flux al evoluției - șansele sale sunt minime; iar omului îi rămâne extrem de puțin de sperat. Între creație și personalitate este o relație biunivocă și simetrică - personalitatea, formată prin creație, dispune progresiv de un potențial

creator amplificat. Rezonanța capacităților creatoare a ființelor omenești poartă numele de iubire, de aceea iubirea este atât de rară (vezi Francois de la Rochefoucault sau Karen Horney). Speranța - îndreptățită sau falsă - că poți realiza creația printr-un instrument uman străin este dispoziția, ordinul sau dictatul.

Creația se autoinduce în personalitatea autentică - în ceilalți, prin însuși faptul de a reprezenta o soluție existențială remarcabilă - include rutină și iluzie. O mare epocă de creație poate fi o epocă a tuturor deziluziilor și a banalizării generalizate. În realitate, lucrurile stau și nu stau astfel.

Noul se produce printr-un efort creator și apoi se receptează printr-un alt act de creație. În măsura în care perceperea creației este ea însăși creatoare, creația generează creație, dacă însă noul creat nu invită, fie prin structură, fie prin utilizare, la o receptare creativă, atunci înseamnă că el însuși nu este, în plan existențial, altceva decât represie a umanului prin rutinizare și confort.

Creativitatea generică și perceptivă a născut evenimente istorice precum „Secolul lui Pericle“, „Florența Medicisilor“, „Iluminismul“, „Revoluția științifică“. Modernitatea este injecția creativă într-o lume a trivializării metodice a percepției. O dată realizată această condiție, omul ajunge să nu mai trăiască nici o satisfacție în epoca antibioticelor, a televiziunii globale, Internetului și transportului supersonic, începând să creadă că exprimarea prin crimă și perversiune reprezintă un act mai individualizant și deci mai creativ decât istoria și viitorul.

Aceste lucruri par să fi fost uitate acum câteva zeci de ani de Raymond Aron, în cartea sa „Les Désillusions du progres“ - uitate o dată cu faptul că tot ceea ce contează drept creație are în vedere o calitate umană și nu raza sa de acțiune, spațiul pe care aceasta se distribuie.

■ minimax ■

LUMINĂ DE AUGUST

de ȘERBAN LANESCU

Sunt semne, s-ar părea, anunțând că nu mai este prea mult, vreo 3 luni doar și, în fine, o dată cu iarna româniei vor întrezări lumina de la capătul tunelului - l de evacuare din ghetoul comunist, l prin care, ajutați, asistați, încurajați de lent“, ne tot târâm, pe brânci, de aproape ani. Se căm arată dară, parcă, ... zorile! care (asta poate și ca efect al relaxării le), mulți se zoresc întru veselie, îndu-se pe credit. Pen'că priticote în toate ile de gazetari) și analiști, procentele strate la alegerile locale și, așisderea, cele timelor sondaje de opinie indică... Da', zău, ce indică atât de des invocatele te? Nimic mai mult decât că o parte dintre i ar dori o altă cărmuire. Ei și! Să le fie de Dorința e una, posibilitatea satisfacerii ei, ul alta. Adică este cu totul și cu totul a. Cunoscând realitățile autohtone, măcar cât pot fi ele cunoscute de tot omu', fie de tradă“, fie de la „slujbă“, fie de mass și, încă, amintindu-ți de ce și câte au fost re să facă cei care au acum în România ea“, dar mai ales au „cuțitul“ (ghilimelele nt obligatorii), deci judecând cumpătat, a-i conferi visului/ speranței valoare

premonitoare, de îndată ce gândul încearcă să prefigureze cum (de) ar putea interveni un punct de reală inflexiune în evoluția politică, impasul se dovedește inevitabil. Cei cuprinși/înlanțuiți în/ de rețeaua (parțial vizibilă, parțial ocultă) semnificată adesea prin sintagma **Iliescu & comp.** sunt ei oare dispuși să cedeze frâiele puterii doar așa, de amorul artei democrației și pentru a nu fi **arătați cu degetul** dinspre Occident? Ba încă mai mult. Acceptând ceea ce este inacceptabil și presupunând dară că, naiba știe cum, da' barem că unii actuali **mahări** ar fi totuși dispuși a-și disloca șezutul din jilțuri, pot ei însă s-o și facă? Le permite rețeaua? În ce mă privește, primul răspuns, spontan, este „Haida del“. Iar apoi, oricât și oricum aș tot suci-o și răsuci-o, tot **acolo** rămân. O minciună repetată cu obstinație, și cu atât mai mult dacă se potrivește dorinței celui mințit, poate ajunge să fie luată drept adevăr/ realitate, însă tot minciună rămâne. Or, **că cei din „rețeaua Iliescu & comp.“, care acum dețin puterea în România, s-ar fi răspopit întru democrație și legalitate** - este, neîndoios, o ditamai gogorița. Iar pomenita rețea transcede granițe de partid, „nodurile“ ei (ori poate că mai adecvat ar trebui să fie numiți „noduli“) aflându-se și acționând

după cum e cazul, la „lumina zilei“ ori la „subsol“, pe toată în/ex-tinderea spectrului politic. Cu mențiunea că tipul de relație ce-i leagă pe respectivii „noduli“ este **cărdășia culpabilității**. Culpabilitatea crimei politice la care s-a adăugat, adică a fost adăugată culpabilitatea nelegiuirilor economice de tot soiul, plus predispoziția celor capabili de orice compromis care adastă tropăind de nerăbdare pe marginea „turfului“ gata să intre în „cursă“. Aceștia din urmă sunt mulți, foarte mulți, unii cu **prezență** cât se poate de onorabilă și justificându-și disponibilitatea prin tot soiul de argumente „nobile“: raționalitate, împăcare socială, interes național etc. etc. Așa încât, recurgând la metaforă (că doar **Luceafărul** este o foaie literară!), dacă totuși se întrezărește oarece lumină la un bănuț capăt de tunel, ea este roșiatică. Nu roșul de steag ci tradiționalul roșu al felinarului de... stabiliment. Altfel spus, rezultatul politic din noiembrie nu poate fi decât, în cazul cel mai fericit, cel mult, un **surrogat de democrație și legalitate**, mai urmând doar a vedea combinația de partide și personalități ce urmează să interpreteze pe mai departe panarama. Iar dacă totuși va interveni și vreo surpriză spectaculoasă, cu siguranță că, ulterior, ea se va dovedi iarăși, ca de atâtea ori, o **lucrătură** abilă. E rău? E bine? Depinde. Căci, de bună seamă, des invocatul **interes general** nu este decât o gogoasă propagandistică. Deznodământul la ceea ce, păcătuind prin patetism, s-ar putea numi **tragedia românească**, se amână. „Onorabilul“ stabiliment va mai funcționa o vreme.

*) *Ce dacă unii sunt și năimiți, și o fac așa cum poate s-o facă pe cât îl duce mintea pe un fost cronicar de fotbal.*

Tudor Vianu, *Estetica*

Reeditarea în acest an a tratatului – „un manual de înaltă ținută, cel mai bun pentru oricine vrea să înțeleagă fenomenul artistic în totalitatea lui, pentru a se bucura mai adânc de fiecare înfrunghire a lui“, notează prefațatorul lucrării, George Gană, cel care, în 1982, împreună cu Gelu Ionescu, îngrijise solida culegere de *Studii de filozofia culturii*, tot ale lui Tudor Vianu – înseamnă cea de a cincea ediție a unei cărți de referință în cultura română (*Estetica* a apărut pentru prima dată în două volume, în anii 1934 și 1936, apoi, într-un singur volum, în 1939, reeditată fiind în 1945 și 1968; ediția de acum o reproduce pe cea din 1945, îngrijită de autor). O succintă readucere în atenție a structurii lucrării nu strică, deoarece, asemenea multor cărți fundamentale, și *Estetica* lui Tudor Vianu riscă să devină o lucrare despre care mulți vorbesc, dar pe care cam puțini o cunosc așa cum ar trebui să fie cunoscută: primul compartiment se oprește asupra frumosului natural și artistic, asupra izvoarelor, metodelor și valorii normelor în domeniul esteticii, delimitează tipurile acestora, operând distanțările și apropiările necesare între valoarea și atitudinea estetică, într-un cuvânt discută prolegomenele esteticii; un al doilea compartiment este consacrat operei de artă, raporturilor existente între artă, tehnică și natură, discută ecuația formă – conținut, tipurile artistice, stilul, artele, genurile, precum și valorile eteronomice ale artei privite în ansamblul acesteia; structura și creația artistică, tipurile de creație și de făuritori de artă formează teme ale celei de a treia secțiuni, pentru ca, în secțiunea finală, autorul să se oprească asupra receptării artei și asupra criticii artistice.

Întreaga viziune estetică a lui Tudor Vianu îl recomandă drept un neokantian marcat decisiv de acel psihologizant al filozofiei care a fost Karl Gross. (Ed. *Orizonturi*, 9950 lei)

Titu Popescu, *Estetica paradoxismului*

Esteticianul și prozatorul Titu Popescu (n. 1942, licențiat al Facultății clujene de filologie) a publicat, până în anul exilului, opt cărți, la edituri din București, Cluj și Timișoara: *Mihail Dragomirescu, estetician; Idei estetice în scrierile lui Mihail Ralea; Specificul național în doctrinele estetice românești; Necesitatea esteticii; Cărți cu ieșire la mare; Arta ca trăire și interpretare; Concepte și atitudini estetice; D. Caracostea – un critic modern*. După stabilirea în Germania, publică *Un an cât o speranță, Radu-Anton Maier* (album), *Poetul Horia Stamatu, Povestiri din Italia* (toate patru apărute la München), *Senzație la Florența* (Sibiu, 1995), *Estetica paradoxismului* (București) și *Calul troian* (München). Asupra penultimei voi zăbovi puțin.

Estetica paradoxismului lămurește convingător cazul unei mișcări literare – paradoxismul – concepute în România și afirmate cu succes în Statele Unite ale Americii de către insolitul poet-matematician-dramaturg (în curând Timișoara îl va monta în două piese) Florentin Smarandache, cel care publicase, sub pseudonimul Ovidiu Florentin, în 1981, la editura Litera, cartea *Formule pentru spirit*, pentru ca, apoi, să tipărească, în exil, nouă volume de versuri și de teoretizări estetice (după Revoluție, i-au apărut și în țară, la editurile Ajust, Doris, Tempus și Macarie, cărți de proză, teatru, poezie). Să revenim la cartea lui Titu Popescu: paradoxul ar fi, în plan estetic, rezolvarea aparentă a unei situații enigmatice, agentul emoțional constituindu-l neprevăzutul, generator de neliniște și tensiune. Specificitatea paradoxului este asigurată de o comitență a contrariilor, el – paradoxul – fiind simultan concluzie și provocare. Paradoxismul – redus la o definiție ultimă – ar fi autonomizarea și investirea estetică a paradoxului.

Internaționalizarea paradoxismului – să nu uităm, totuși, că de acest fenomen s-au ocupat, cu excelente rezultate, Stephan Lupasco și Solomon Marcus – aparține lui Florentin Smarandache, care a încetățenit conceptul în conștiința culturală actuală, în special în depozitul internațional al faptelor literare și în instrumentele bibliografice de interes mondial. Domeniu al naturilor artistice rebele, paradoxismul „amenință“ a face vogă. (Ed. *Tempus*, 5000 lei)

Gabriel Marcel, *Dialoguri cu Pierre Boutang*

Un „eretic“ al existențialismului francez a fost Gabriel Marcel, gânditor a cărui orientare a însemnat diminuarea preocupărilor legate strict de doctrina existențialismului, în favoarea moralei derivate din esența credinței creștine romano-catolice. Eforturile lui Gabriel Marcel s-au îndreptat cu precădere spre descrierea fenomenologică a misterului ontologic, mai precis a relației de conjuncție dintre eu și divinitate, de unde și tenta pronunțată mistică a filozofiei sale (definită chiar de gânditor drept „neosocratism“). De fapt, Gabriel Marcel a urmărit cumva renovarea unui „tradiționalism existențialist“ (cf. A. Waelhens, *L'existentialisme*, în *Les grands courants de la pensée contemporaine*). Până la un punct, el exprimă idei în concordanță cu filozofia existențialistă în general (analiza situației în lume, antinomia interiorității și exteriorității, dispariția individului ca persoană, pentru a deveni o funcție socială, anihilarea subiectivității individului în urma asaltului ehnicii, critica științei pozitive, sinuciderea – formă a revoltei împotriva opresiunii materiei ș.a.), dar se va diferenția de existențialism prin modul în care propune soluția salvării, acum Gabriel Marcel întorcându-se spre o filozofie religioasă adițională, speranța și rugăciunea reprezentând temeliile singure și sigure ale oritei salvări. Deci sursa libertății – subsumată participării, de unde și evidentul ivorț de libertatea singulară sartriană - se află doar în Dumnezeu.

În fine, cam aceste idei introductive în opera lui Gabriel Marcel sunt cuprinse în arta de dialoguri cu Pierre Boutang (problemele abordate: de la experiență la onvertire; despre neliniști în metafizică; relația Apollo – Dionysos; despre descoperirea Întrupării; Dumnezeu ca „Tu“ absolut; civilizația împotriva noului ihilism ș.a.). Ar fi cazul, acum, după acest Gabriel Marcel „par lui-même“, să se urceadă la talmăcirea în românește a celebrelor *Journal metaphysique*, *Le mystere e l'être*, *Homo Viator*, a pieselor sale de teatru, asta deoarece, deocamdată, Gabriel Marcel este, în România, marele cunoscut... necunoscut!

(Ed. Anastasia, p.n.)

ANTICARIAT

Vercors, LE SILENCE DE LA MER, Paris, Minuit, 1942

«**U**n dialog, surprins într-un restaurant din Parisul ocupației, între doi ofițeri germani – unul 'bun' și altul 'rău' – îi sugerase lui Vercors tema acestei scurte povestiri, a cărei inspirație discretă nu era egalată decât de sobrietatea stilului. Eroul, Werner von Ebrennac, frate mezin, dar spiritual și rafinat, al eroului greoi din *Colette Baudouche*, crede în înfrățirea franco-germană, chiar dacă se înfăptuiește prin intermediul războiului. El nu e numai 'corect', este 'cuvios', nu e numai 'cuvios', este muzician. Când în contact cu ai săi își va fi pierdut iluziile, va cere să plece pe frontul rusesc. Venind din partea unui 'rezistent' (să reamintim că sub pseudonimul literar Vercos se ascundea desenatorul Jean Bruller, inginer electronist, care a prezidat CNE, n.m. A.I.S.), portretul i-a scandalizat pe aliații noștri, pentru care orice încarnare a 'ofițerului hitlerist' nu putea fi decât diabolică: Arthur Koestler și Ilya Ehrenburg l-au condamnat (instructivă întâlnire!), luându-l drept o neverosimilitate dublată de o greșeală de gust. Dar, așa cum a notat Sartre, o operă care i-ar fi prezentat francezilor din 1941 pe soldații germani ca pe niște monștri ar fi stârmit ilaritatea și și-ar fi ratat scopul. Încă de la sfârșitul anului 1942, *Le Silence de la Mer* își pierduse eficacitatea pentru că războiul reîncepea pe teritoriul nostru (...) Era inutil să-i prezinți pe germani ca pe niște brute sângeroase... deoarece descoperise cu uimire (publicul francez, n.m. A.I.S.) că cei mai mulți erau oameni ca și noi (...) Romanul lui Vercors urmărește să combată în spiritul burgheziei franceze din '41 efectele întrevederii de la Montoire». (Pierre de Boisdeffre)

Anticariatul Scala, 14.000 lei

top 5

Librăria Humanitas

- Curzio Malaparte, *Tehnica loviturii de stat* (Nemira)
- Andrei Pleșu, *Chipuri și măști ale tranziției* (Humanitas)
- Walter Biemel, *Heidegger* (Humanitas)

Librăria Sadoveanu

- Tudor Vianu, *Estetica* (Orizonturi)
- Curzio Malaparte, *Tehnica loviturii de stat* (Nemira)
- Nae Ionescu, *Problema mântuirii în Faust al lui Goethe* (Anastasia)

Librăria Eminescu

- Paul Bowles, *Cerul ocrotitor* (Univers)
- Danilo Kis, *Enciclopedia morților* (Univers)
- E. Sábato, *Tunelul* (Univers)

Librăria Alfa

- Tudor Vianu, *Estetica* (Orizonturi)
- Gabriel Marcel, *Dialoguri cu Pierre Boutang* (Anastasia)
- Walter Biemel, *Heidegger* (Humanitas)

Librăria din Bd. 1 dec. 1918, nr. 53

- Arthur Hailey, *Mănuitorii de bani* (Nemira)
- Paul Bowles, *Cerul ocrotitor* (Univers)
- Danilo Kis, *Enciclopedia morților* (Univers)

Pentru o cât mai promptă prezentare, invităm editurile interesate (dar și pe autori) să expedieze pe adresa redacției noastre un exemplar din noile apariții de carte.

UN ROMÂN PENTRU EUROPA

de ROXANA SORESCU

Adrian Marino reprezintă, în literatura română, o excepție, atât prin programul său ideologic și cultural, cât și în felul în care l-a adus la îndeplinire. De la butul în volum, tardiv, cu o biografie de riior incomod, neașezat la locul convenit de oria literară, **Viața lui Alexandru Macedonski** (1965), urmată la scurt timp de o monografie în cel mai înalt și mai tradițional stil academic, **Opera lui Alexandru Macedonski** (1967), la care trebuie imediat adăugată ediția critică Macedonski, ale cărei note sunt și astăzi sursă esențială de informație literară pozitivă, până când, conștient de lipsa de viitor și de lipsa perspective profitabile pe care o presupune notarea, fie și magistrală, în istoria unei eraturi periferic europene, Adrian Marino s-a decis să nu se mai ocupe de literatură, ci de eratura despre literatură, tot ce a scos la mină acest neobosit poligraf a fost de nivel competitiv internațional. Și lucrul este uimitor, pentru că acest istoric al ideologiei literare avea luptat nu numai cu posibilitățile extrem de scăzute de informare în domeniul său, ci și cu superficialitatea și tendința de improvizație venite tradiționale într-o cultură care a oferit, de voie de nevoie, să înlocuiască studiul exactă cu scurta fulgerare a inteligenței individuale. Împotriva carențelor documentare, talentul manager al posibilităților sale telectuale a găsit soluția, obținând, de la șireta din spațiul domiciliului forțat și până astăzi, sub comuniști ca și sub capitaliști, toate mijloacele posibile, de care a profitat cu adevărat și în care a adus profit și culturii române, în care au revărsat lucrări neobișnuite chiar în culturile mari tradiție a erudiției universitare, precum: **Dicționarul de idei literare I, A-G** (1973), **Critica ideilor literare** (1976), **Hermeneutica ideii de literatură** (1987), **Biografia ideii de literatură**, 3 vol. (1991-1994), pentru a nu vorbi decât de cele consacrate conceptelor literare. Se adaugă conferințele, competitive internațional și acelea, de comparativă, precum: **Prezențe românești și realități europene** (1978), **Littérature roumaine. Littératures occidentales. Rencontres** (1981) și, mai ales, **Etiemble ou le comparatisme militant** (Gallimard, 1982) care a adus autorului satisfacția de a fi primul român ce a pătruns și pe piața japoneză. Operăm evident, o selecție printre numeroasele titluri ale exegetului, pentru a nu ample numai cu ele spațiul unui articol). Se adaugă jurnalele de călătorii (**Ole; España, Carnete Europene, Evadări în lumea liberă**) și lucrările programatice politic și cultural, cum ar fi proiectul de directive de integrare în Europa, **Pentru Europa** (1995). Toate acestea sunt de pagini de hârtie tipărită, redactate în cel mai bun și tradițional stil academic – erudite, exacte, bine organizate, cu atitudine personală bine delimitată – nu i-au asigurat autorului un

fotoliu la Academia Română, dar i-au asigurat respectul intelectualilor serioși, al celor care nu citează cărțile pentru a se bucura pur și simplu de ele, ci pentru a scoate fișe organizate tematic. O altă atitudine față de literatură i s-ar părea autorului jignitoare, semn de subdezvoltare intelectuală. Astfel încât acesta s-a ridicat nu o dată împotriva „impresionismului” foiletistic și – oroare! – împotriva criticilor care au îndrăznit să și teoretizeze plăcerea lecturii. Recunosc a fi dintre cei care recurg cu încredere la sursele documentare din cărțile lui Adrian Marino și a-i fi citit jurnalele cu speranța de a descoperi, măcar în treacăt, cam ce gen de literatură ar citi pentru sufletul său acest profesionist emerit al ideologiei literare. Încă mă aflu **sur ma soif**. Cum singura persoană capabilă să sintetizeze exact și să aprecieze la justa lui valoare programul ideologic al lui Adrian Marino este Adrian Marino însuși, aleg o pagină în care acesta, părându-i-se că nu este apreciat cum se cuvine în Franța, se delimitează de critica universitară franceză, cu care celor din România li se pare a semăna destul de bine:

„Câteva deosebiri esențiale de spiritul studiilor literare franceze curente, notate fugitiv, doar în sensul unui examen de conștiință și nicidecum polemic. Fiecare este numai ceea ce este. /.../

– Refuzul specializării excesive: a studia toată viața un singur autor, școală, operă, a face un curs de un an despre un singur text;

– Refuzul analizei și fragmentarismului în favoarea sintezei, chiar imperfecte; aici sinteza este declarată, tot mai mult, «imposibilă»; trece drept semn de diletantism, superficialitate,

nespecializare etc.;

– Partizan al enciclopedismului în care văd (ideea mă preocupă) o trăsătură a spiritului românesc. Aspirație spre universal, spre totalizare. Recuperare și sincronizare cu întreaga cultură europeană (virtual mondială), refuzată sau interzisă de istorie;

– «Utopia» mea: am crezut și cred încă în ideea că «Republica literelor» este totuși posibilă, peste frontiere și bariere. O cooperare de personalități cu note (individuale și naționale) specifice. Ideal perimat sau neînțeles teoretic în vest, unde el pare tradus de mult în practică. Dar acest «vest» nu este întreaga lume;

– Refuzul eurocentrismului, a cultiva la infinit mitul doar a câtorva centre occidentale. În restul lumii nu s-ar mai face nimic, sau numai la remorca modelor intelectuale lansate în această zonă;

– Independența totală de micul profesor de literatură, «mare» și citabil doar fiindcă locuiește în vest. Antipatie profundă pentru unii care te bat pe umăr numai fiindcă au această calitate”. (**Evadări în lumea liberă**, 1995, p.121)

Spirit independent, cu conștiința marcată a valorii sale, cu vocație competitivă, cu o voință și o capacitate de muncă extraordinare (în jurnalele sale notează programul de zeci de ore zilnice de bibliotecă, pe care le efectuează la peste 65 de ani mai conștiincios și mai eficient decât studenții), Adrian Marino posedă și un tip de inteligență rară în Balcani: aceea care realizează sinteza printr-o epuizare reală, nu mimată, a surselor demne a fi supuse analizei. El și-a orientat calitățile fie spre personaje singulare, incomode, prost înțelese de contemporanii lor, nereceptivi la marile valori dacă acestea nu sunt agreabile ambalate, spre scriitorii de tip Macedonski sau comparațiști de tip Etiemble, amândoi figuri izolate și controversate în epocă; sau spre istoria conceptelor literare – îndeosebi a conceptului de literatură, central, vital astăzi –, istorie care se adresează unui public restrâns și specializat, capabil să abstractizeze, în vreme ce lumea literară înaintază, de bine de rău, cum făcea Monsieur Jourdain proză, inconștient, fără concepte. Surprizele pot fi mari și venite din partea cui nu te aștepti. Într-o însemnare din 1984, Adrian Marino relatează cum, vizitându-l pe Mircea Eliade, căruia îi consacrase o carte, **Hermeneutica lui Mircea Eliade** (1980), cea dintâi carte despre marile istoric al religiilor apărută în limba română, la despărțire acesta îi pune în sfârșit întrebarea pe care o tăcuse tot timpul întrevederii: „De ce nu scrie X o recenzie despre mine?”. Aceasta poate fi dureroasa surpriză: să constați că autorul preferă recenzia lui X cărții tale de savantă exegeză. Și aceasta când autorul reprezintă același tip ideologic ca și exegetul: cel care pentru a nota o idee sigură epuizează fișierul unui computer.

Într-o cultură cu tradiția seriozității și a școlii, într-o cultură a formelor cu fond, figura lui Adrian Marino nu ar părea deloc singulară și probabil că omul și-ar fi găsit repede locul meritat la o catedră și și-ar fi sărbătorit aniversările într-un fotoliu la Academie. Unde nu ar fi moșăit cu distincție, ci ar fi intervenit intempestiv spre a schimba ceva în mentalitatea contemporanilor săi. Pentru că aceasta mi se pare a fi miza marelui pariu făcut de acest Don Quijote al conceptelor literare ce contemporanii săi: aceea de a schimba mentalitatea dominantă într-o țărișoară de la periferia Europei, de a transforma bășcălia în sete de informare și complexe de marginalizați în spirit competitiv. A spus de câte ori a avut ocazia că idealul său ar fi să aducă Europa la noi acasă. Și întreaga sa activitate a fost exemplară în ilustrarea programului propus. Are, ca și aceia despre care a scris, mulți admiratori și nici un discipol.

bogdan ghiu

CAIETUL GALBEN

I

Caietul pe care îl cauți l-ai ascuns foarte bine. N-ai să-l găsești. (Pricepi ritmul? E unul, vine, era deja aici – fără ritm nu plouă, nu ninge, nimic.) (Ti-ar plăcea să desenezi virgule, să tragi liniuțe, să țiți în culmea încântării, să ajungi la capăt, s-o iei – fericit - de la capăt. Degeaba: dacă nu spui nimic nu poți să spui nimic. Degeaba.) Caietul n-ai să-l găsești. L-ai ascuns bine. Și ce-ai fi putut tu scrie în el? Ce altceva? „Înoată, pisiuile!”? „Fugi, neînfricatule!”? „Dacă ai curaj, fugi!”? Ah, caietul în care ai fi putut să scrii toate astea! Uite scrisul. E-acolo. Visează-l. Holbează ochii. În caietul galben încearcă să deschizi ochii, să vezi: acolo e scris totul. Acolo sunt toate liniuțele care aici îți lipsesc.

II

Între noi nu poate fi decât moartea. Îți trimit viață, din viață, către viață, prin moarte. Trece viața mea prin multe morți și moartă ajunge - semn de viață - la tine, în viață. Îți aduce, din viață către viață, moarte pe tălpi. Pe aripi. Pe față.

III

Pe linia de centură
apropie-te.

Muzică
care nu se termină. (Da!)

Ce nu poți vorbi se face cuvânt.
Mutul se spune cel mai bine.

Cuvântul nimerit.
Nimerește tu săgeata, lasă ținta.

Ei ex-comunică.
Naști persoana a treia.
Dar străinul ești tu.

Păcat de durere.
 („Păcat de durere.”)

Decupează orașul.

Ei ex-comunică. Naști
persoana a treia, străinule.
Umpli lumea.

Ți se va comunica ex-comunicarea?

Excomunicarea se comunică?

Pe linia de centură decupezi orașul.

Mașina de salvare pe linia de centură
caută înnebunită intrarea
în inima orașului.

Peste drum e seară. Niciodată nu-i seară aici. Sunt în seară, de față cu seara, în timpul serii (în același timp cu ea). Seara nu e în spațiu, ci (mai degrabă) în timp. E momentul (unul din ele) când timpul se arată, trece prin spațiu. Când vine timpul. Privesc venirea și trecerea

timpului sub formă de seară.

IV

În piept, în stânga. Ce rușine!
De două ori m-am dus la gară
până să-mi dea banii înapoi. Voiau
un act de identitate.

Înnebunit, iată, scriu din nou.
Prețu-îr prea mare.

Să mai asist? Spectacolul e tot mai
aproape. Îi simt căldura.

În colț, să gem.

Sunt lucruri pe care nu le mai suport.
Lucruri care există.

V

La 4 reclamele se reaprind,
prevăzătoare.

Pune muzică, să nu se mai audă.
Spune ceva, degeaba taci, se aude.

Despre, adevăr, mai, bine, să, vorbim.

Scriu tot mai repede
fulgerător.

Virgulele pune-le separat,
la un loc,
să dea ceva.

Virgulele devin inutile.
Aduc timp acolo unde nu mai e vreme.

Câinii repede hai și noi.
Unde sunt ei mulți e noapte. Vin zorile.

Ce nu poți ocoli
nu este, dar poți fi.

VI

Pune bine ce-ai scris. Să nu caute degeaba.
Să spere. Să aibă ce găsi.

VII

Nici vorbă.
Nici nu poate fi vorba.
Nici nu poate fi, vorba.
Vorba, nu poate fi.
Cea care nu poate fi - vorba.
Nici vorbă. Vorbește (vorbește-i)
despre ce nu poate fi de
la început și despre ce nu mai poate
fi. Ce diferență sau dacă.
Nici vorbă, hai, nu poate fi.
Nici: ultima vorbă, cea care
adaugă, adună, strânge
strânge strânge.

TRADUCERI

de ALEXANDRU GEORGE

În vălmășagul de probleme ce pot fi observate în actualul moment literar, se distinge una care ar zice că datează totuși de foarte mult, poate de la începuturile literaturii noastre: aceea a traducerilor, un fenomen care ublează producția națională, de cele mai multe ori chiar precedând-o.

Chestiunea traducerilor este întovărășită și acum de semnale de alarmă, deși chiar și această îngrijorare repetă situații și preocupări mai vechi: „Traducerile nu s-au făcut în literatură!” pare a fi pentru noi un adevăr demis, în tot cazul o prea elocventă sentență. Deși oricine va concede că o traducere din Homer, din Platon, din Shakespeare sau Dante, ar chiar și din Poe sau Baudelaire constituie un eveniment literar, o performanță. angajând și literatura națională.) Ideea că literaturile străine, care acum au mai puțin de douăzeci de ani constituiau aproape întreaga lectură a claselor culte, deoarece ele aveau o formație culturală cosmopolită, se trecoară încă mai nociv prin tălmăciri diverse, reselectate, corespunzând unui gust estetic superficial, are o lungă istorie, plină de ecouri discordante. În trecut, traducerile erau totuși mai puține și datorită faptului că publicul era în cazul intelectualilor cel puțin bilingv, franceza era obligatorie de la un punct încolo, așa că nu se raducea masiv din limba lui Voltaire, în fine, cel puțin două milioane de cetățeni aparțineau spațiului cultural mai mult german și maghiar decât român, așa că nu simțeau nevoia să li se ofere în românește cărți din sfera lor lingvistică. Se traducea totuși mult și pe atunci, dar se făcea în scopuri comerciale, mai mult decât culturale, cu efecte lucrative certe, dar și cu unele de ordinul lărgirii de orizonturi, mai ales la nivelul publicului juvenil. Și totuși, Călinescu, în marea sa *Istorie* (ed. 1941) expediază traducerile în câteva rânduri (p. 859) și afirmă că acest soi de cărți, mai ales ieșite de sub pana lui Jul. Giurgea, „au dat o lovitură de grație cărții românești”.

Așa să fi fost oare? Concurența străină, impusă de interesele prevalent comerciale ale unor case de editură, să fi dus la moartea literaturii? Există, ce-i drept, unele plângeri, exprimate mai ales de autorii neconsacrați, dar, practic vorbind, nu a existat prozator român, mai ales romancier, care să nu-și fi văzut cartea apărută la câteva luni după redactare. Un Sadoveanu, Rebreanu, Cezar Petrescu, Ionel Teodoreanu, dar și Victor Eftimiu, Damian Stănoiu, C. Manolache sau Octav Dessila, ca să nu mai pomenesc de cazul lui Mihail Drumeș, au trăit din scris, au realizat mari câștiguri în regimul comercial al cărții, s-au îmbogățit chiar, iar din tot atât de substanțialele câștiguri, în București cel puțin, s-au înălțat palate ale industriei editoriale și tipografice (Cartea Românească, Universul, Adevărul, Cugetarea etc.) care uluiesc și astăzi dacă ne gândim la bine stabilita reputație a românului că nu prea citește.

Situația se repetă în linii mari după '89, odată cu restaurarea capitalismului; editurile prosperă mai cu seamă datorită traducerilor, dar, în timp, și scriitorul autohton va profita de acest succes. Numai că regimul actual vine după o jumătate de veac de comunism, de cultură dirijată, în cadrul căreia „sistemul editorial”, cum îl numeau comuniștii, era o armă importantă de propagandă, modelare culturală, impunere și seducere după cu totul alte criterii decât voința publicului cititor. În regimul comunist, inițial în perioada Teroarei staliniste și a aservirii țării

noastre ocupantului rus, o vastă politică de traduceri din rusește (nu doar din domeniul literaturii, ci și al tehnicii, științei, cărții didactice și propagandistice) a copleșit anemica producție națională de la care erau excluși numeroși importanți autori, iar cei tineri erau triași după criteriile rigide ale regimului instalat de Moscova.

Dar comuniștii au considerat dintotdeauna cartea un material de propagandă; difuzarea în tiraje enorme și prețul foarte scăzut constituiau în anii '50 o noutate frapantă, determinând o schimbare în acest sens față de vechiul regim al cărții, și asta a durat până în '89, chiar dacă între timp „obiectivele” au fost mai diversificate și s-au făcut concesii semnificative asupra titlurilor și a ariei culturale a traducerilor. S-a produs chiar o explozie a traducerilor; criteriile politice rigide au fost abandonate, în tot cazul, cenzura a funcționat mai lax în sectorul cărții străine, care era subînțeleasă a fi produsul unor autori ce nu beneficiaseră de lumina marxism-leninismului și erau aprioric scuzați. O prefață abilă îi făcea să treacă.

Momentul cel mai acut și semnificativ este tocmai acela care a urmat *Tezelor din iulie*, când a avut loc o strângere de șurub și o încercare de revenire la dogmatismul precedent. Ei bine, aceasta coincide cu o lărgire a programului editurii „Univers”, unde Romul Munteanu, preluând de la decedatul Vladimir Streinu conducerea, a urmat o politică de curaj și de deschidere mai ales în sectorul teoretic, de neconceput înainte; el a oferit mai ales generațiilor ce se ridicau un instrument de informare și de luptă, ceea ce a avut profunde efecte în orientarea acestora și în sincronizarea

cu lumea contemporană (deși poate că le-a făcut și să se iluzioneze asupra puterilor proprii, acum mult întărite de cele mai exotice lecturi și să nesocotească teritoriul criticii naționale, amăgindu-se cu metodologia pură.)

Același rol de temeritate și inteligență și l-a asumat Modest Morariu la ed. „Meridiane”, prin colecția de înaltă ținută și largă răspândire „Biblioteca de artă”; el mi-a mărturisit direct că, prin publicarea acolo și în alte colecții a unor traduceri esențiale, a ținut să spargă monopolul unor șmecheri care își făcuseră o înaltă reputație prin faptul că avuseseră acces la unele cărți, consecință a șederii în străinătate sau a legăturilor pe acolo. (Și Editura Politică avea o colecție de-a dreptul paradoxală, „Idei contemporane”, în care tot felul de lucrări de gânditori „progresiști” se amestecau cu eretici ai marxismului dar și cu filosofi și sociologi care nu aveau nici o legătură cu această orientare.)

Totul se explica prin aceea că Aparatul (mai ales în sectorul intelectual) sabota larg spiritul *Tezelor din iulie*, de închidere și revenire la vechile slogane, și oferea căi neașteptate de informare cu roade îndepărtate dar sigure. Cine s-ar apuca să facă o examinare în acest spirit a traducerilor apărute în ultimul deceniu de comunism va rămâne mirat, chiar dacă a trăit epoca; cititorii mai tineri ar face simple constatări mecanice, de tipul celor ce se pot desprinde din bibliografii. Cu puțin înainte de căderea lui Ceaușescu au apărut nu doar Ulysses de Joyce, dar și ediția completă din Platon. A apărut pentru prima dată în regim comunist Nietzsche, sau Heidegger și Jaspers, Freud dar și Karl Popper sau Grecii și iraționalul al lui Dodds (cu titlul schimbat), *Psyche* al lui Rhode, o culegere din *Eseurile* lui Cioran sau *Istoria credințelor și ideilor religioase* de Mircea Eliade. Ce aveau toate acestea a face cu marxismul? Sau măcar cu social-fascismul promovat cu consecvență de Ceaușescu? Dar mai ales, ca o culme a bizarului, aș semnala apariția, în plină campanie de reglementare „științifică” a alimentației românului, a traducerii *Fiziologiei gustului* de marchizul de Brillat-Savarin, o supremă eflorescență a rafinamentului gastronomic din Franța veacului aristocratic al XVIII-lea...

Dar să revenim la întrebarea plină de of: traducerile fac o literatură? Nu, desigur, dar o califică eminent. Nimeni, nici o țară, nici un idiom, nu se poate cantona în perimetrul limitat, național. Cei care învață și vorbesc o limbă îi cer să fie și un vehicul pentru o depășire și pentru a le îngădui accesul spre alte zări. Aș zice că o cultură, cu cât e mai priponită de limitele geografice, cu atât are obligația de face un efort mai mare în acest sens. În cazul nostru, care trebuie să recuperăm atâtea, e vorba de o acțiune de interes național.

Îmi aduc aminte de o convorbire a mea cu un scriitor din Moldova de dincolo de Prut și care îmi vorbea, cu jumătate de gură, de drama sau incomoditatea unui intelectual de tipul lui care părăsește spațiul cultural rusesc, adică ceva care înainte îi era impus dar care constituia un orizont larg, efectiv, și un teritoriu de realizare de sine într-un cadru larg.

– Cultura limbii române, oricât de prețioasă ar fi pentru noi și pentru definiția noastră națională, nu te coboară într-un cerc mai restrâns, nu te osândește la afirmare meschină?

– Nu, i-am răspuns eu. Pentru că nici nu știu exact ce este limba română, o limbă dinamică, care pare a fi *in statu facendi*, care, cu toată specificitatea ei, pare a fi mai ales un preambul, o deschidere, un vehicul spre lumea lingvistică latină, atât de vastă, de diversificată, de o atât de nobilă tradiție.

În cadrul general al culturii noastre, definiția națională nu propune o închidere, o limitare, iar limba, poate elementul ei cel mai caracteristic, este și un semn al corelării cu alte spații, al plasticității și permeabilității. Traducerile nu fac, desigur, o literatură, dar sunt mai mult decât atâtea.

CĂLĂTORIE SPRÂNCENATĂ

Emilian Dârjan încercă arcurile primului pat, apoi pe ale celui alt, aruncă o privire obosită dincolo de fereastră pătată, și-n lumina puțină nu putu zări decât niște utilaje în repaus și-o adâncitură în pământ care trăda temelia unui alt imobil. Gândindu-se la toate peripețiile zilei, spera ca măcar noaptea asta să-l recompenseze cu liniștea și singurătatea după care tânjea în momentele sale de enervare. O adevărată aventură fusese călătoria înspre tărâmul minunii și nici acum nu voia să creadă că ratase întâlnirea cu Sfântul, cu oamenii de-acolo, cu locurile pe care le mai văzuse, doar în trecut, o singură dată. Toate întâmplările se legaseră între ele ca și când cineva, dincolo de această lume albă, le rânduisese după un program diabolic, de ajunsese pe malul apei în amurg, când nu mai era nimic de făcut. Numai din întâmplare întâlnise profesorul de istorie, călăuza lui din anul trecut, dar noua îndeletnicire a acestuia ca și timpul nepotrivit îl descurajază.

Întinse mâna și apăsă pe butonul de la veioză. Funcționa. Becul însă era mort. O încercă pe cealaltă. Filamentul becului era în bună stare, defectă se dovedea numai priza. Încercările continuau, dar el nu le mai trecu în calcul, de vreme ce voia să se odihnească și să încheie cât mai repede cu socotelile zilei. Nici măcar lectura lui obișnuită, de dinaintea somnului, nu-și mai avea acum rostul, când picotea deja. Bine că recepționera-l înțelesese și-l lăsase singur în cameră, simțind în el o fire problematică. Speră poate să se revanșeze după întârzierea cu care acceptase să-i ofere găzduirea. Dacă n-ar fi uzat de legitimația sa, s-ar fi aflat și-acum într-un fotoliu, în hol, așteptând să treacă noaptea. De la o vreme, avea mereu aceste probleme. Femeia din orașul ăsta întrecuse orice măsură, ca și cum ea ar fi făcut parte din scenariul intimidării sale.

Studie încă o dată cele două paturi. Erau la fel de tari și la fel de înguste. Nu mai conta în care trebuia să doarmă și se aruncă la întâmplare în cel de lângă peretele interior. Preț de câteva minute judecă la rece evenimentele ce-l escortază de-dimineață până la intrarea în cameră, și greu își putu da seama unde greșise. Mai exact, nu era vorba de vreo greșală, ci pur și simplu în calea sa se iviseră niște forțe străni care-l împiedicaseră să-și urmează planul cu sfințenie. Atât de mult așteptasem de la această călătorie și se alesese numai cu ponoase, ca și când trebuia să lege, peste decenii, alte întâmplări, ce îi lecuiau pe îndrăzneți de a pune la încercare puterile Sfântului.

O echipă de păgâni, sperând să demonstreze credincioșilor că minunea e o afacere a câtorva inși, plecaseră într-o mașină să-l răpească pe cioban. Aveau să se retragă rușinați din tărâmul minunii, cu mașina remorcată. Alții țipaseră în gura mare că nu cred o iotă din ceea ce se propovăduia pe-acolo și în numai câteva zile le pierise graiul. Unul furase bani din cutia milelor și paralizase. Mitul protecției Sfântului circula pretutindeni și Emilian Dârjan îl verificase în ziua asta, când nimic nu-i ieșise bine. Promise loar încurajări cu un an în urmă. E adevărat că pătrunsese hoștește în curtea ciobanului, îl fotografiase, încercase să-l tragă de limbă, dar în momentul acela promise ofensa: nu-i vorbise nimic. Tăcerea fusese un prim avertisment, de are Emilian nu ținuse seama. Se prezentase pentru a doua oară. Eșecul i se prevăzuse de limineată. Primul semn venise de la electromotorul mașinii: se stricase pe când obora pe malul fluviului. Urmase explozia unei envelope. Era să-și piardă viața. Fusese totuși un

marius
tupan

norocos, grație îndemânării sale. Pe drumurile întortocheate, din care cu greu ieșise, îl întâmpinaseră turme de oi și capre, câini arțăgoși, oameni care, în diferite feluri, îl făcuseră să întârzie. De aceea ajunsese la destinație în amurg.

O astfel de expediție trebuia pregătită cu mai multă atenție, pentru mai multe zile. El voia întotdeauna să afe totu cu rapiditate, într-un timp cât mai scurt. Ceva se întâmpla chiar în această clipă. Două broboane îi brăzdară fruntea, așa, din senin. Probabil o nouă încercare era pe cale să se declanșeze, ori un nou semn îl avertiza că-i nevoie să-și modifice până și gândurile. Să-și ceară iertare pentru îndrăzneala de a deschide un capitol ce aștepta o dezlegare în alte vremuri mai potrivite; să promită că va ocoli de-acum încolo un tărâm ce trebuia să rămână o enigmă în veac. Aproape că nu mai era stăpân pe reacțiile sale. Imaginate descoperite în zierele și revistele vechi, adăugate imaginilor văzute de el, în tărâmul minunii, înnodeate poveștilor și istorioarelor îl frământau. La scenariu, scris și trăit în alt timp, se adăugau noi scene, în care până și el, Emilian Dârjan, trebuia să intre în joc. Singurătatea, oboseala, îndoiala și încercările prin care trecuse lucrau încă asupra ființei sale. Se trezi cu un zvâcnet al mușchilor, cauza principală a nădușelii în care se scălda acum. Un spirit din afara sa îi preluase comenzile și el se lăsa în voia acestuia. Deși știa că la surmenaj alcoolul nu era indicat, se trezi ducând sticla la gură. Rubiniu, înțepător la limbă, se arătă vinul. Și, ciudat, în loc să-l prăbușească definitiv în pat, licoarea asta îi dăruia noi energii, plasându-l în altă lume. Din memoria sa se ștergeau toate peripețiile acelei zile și-n locul lor se iscau scene pline de promisiuni. Legă această metamorfoză

de minunea iscată cu vreo jumătate de veac în urmă și totul i se păru posibil, îngăduit.

Sări din pat și, clătindu-se puțin, intră în baie. Nu mai era nici apă rece, dar mite caldă. Aflase mai de mult de secătuirea izvoarelor din apropierea orașului, dar abia acum verifica spusese vilegiaturistilor.

– Nu e nici o nenorocire, își zise el, se vor face săpături, se vor pregăti ape ducte, într-o bună zi totul va reintra în normal. Se vor găsi și carcace de electromotor – doar lipsa acestora declanșase coșmarul acelei zile –, anvelopele de cauciuc vor rămâne mai multă vreme în vitrine, vor spori centrele de vulcanizare. piesele de schimb nu vor mai fi o problemă.

Acum, când licoarea lucra intens în Emilian Dârjan, toate căpătau o rezolvare.

Omul n-are nevoie de prea multe ca să se simtă fericit.

Vorbea de unul singur prin cameră; croind planuri de viitor, o altă excursie la locul călcat de divinitate. Dacă n-ar fi cunoscut eșecul, căderea și întristarea, n-ar fi ajuns în starea asta de beatitudine, într-un hotel de lux, într-o cameră păstrată numai pentru oameni aleși, n-ar fi simțit spasmele mușchilor, n-ar fi pătruns într-o altă lume, n-ar fi cunoscut și alte căi ale Domnului, dăruite numai celor care mai tânjesc spre ele. Trăia un moment unic în viața sa, când, cu o singură picătură aruncată pe vârful limbii, putea să alunge din preajma sa regrete, eșecuri, neliniști. Cât de puțin dăduse el importanță vinului și mai tuturor băuturilor aromitoare. Măcar de-ar avea acum în apropiere pe cineva să-i împărtășească ideile ce-i cutreierau mintea. Era timpul să sune în Capitală și să converseze cu nevastă-sa. Ce declarații i-ar mai fi făcut dacă, bineînțeles, telefonul ar fi funcționat! Ca toate în această garsonieră, și telefonul se odihnea. Dar, dacă obiectele rămăseseră indiferente, cei care se ocupau de viața lui nu se lăsă prea mult înduplecați. În ușa se auzeau deja lovituri.

Ezită să răspundă, fiindcă nu știa dacă afară era într-adevăr un om sau dacă licoarea îi juca feste. Nu fu nevoie s-o învinuiască, de vreme ce-n cameră se pomeni cu un bărbat, cam în jur de cincizeci de ani, ușor adus de spate, de statură mijlocie, ai cărui ochi, de un albastru strident, îl alungară din teritoriul imaginar.

– Deranjez cumva? se desprinsese din gura sa, gamisită cu aur, un glas șovăielnic.

Prezența străinului alungă brusc aburii ce înconjurau obiectele. Neștiind cărui fapt datora această vizită, Emilian Dârjan rămase câteva clipe derutat. Abia atunci când musafirul își aruncă geanta diplomat pe patul de alături, înțelese că recepționera nu-i respectase singura și suprema dorință.

– Dacă ați fost repartizat aici, vorbi el cu jumătate de gură, îmi face plăcere să vă am totaș.

– Mulțumesc! se luminează chipul, și-așa aprins, al noului venit. Dacă nu deranjez cumva, permiteți să mă prezint?

Fără să primească încuviințarea, întinse o mână gelatinoasă spre Emilian și spuse un numa care nu făcea vreo impresie. Nici măcar nu putea fi reținut. Un grup masiv de consoane căzu neplăcut în urechea lui Dârjan și, dacă ar fi trebuit să-l reproducă, nu s-ar fi hotărât să rămână la Crdescu, Brdescu sau Cdvescu, căci omul părea dezinteresat de numele pe care-l purta, de vreme ce-l anunțase în grabă, fără prea multă convingere. Auzindu-l însă pe al lui Emilian, străinul se dădu un pas înapoi, ca și când voia să se asigure că nu se înșeală, îl cercetă cu o privire scormonitoare apoi, schimbându-și poziția corpului, aplecându-se ușor spre dreapta, ceru o confirmare:

– Gazetar, dacă nu deranjez!

În puțina lumină a încăperii, aerul era șovăielnic dar, cu toate acestea, obiectele se individualizau și mai mult decât înainte.

– Exact! Dar ce-i rău în asta?

– E bine, domnule, e foarte bine, rânji străinul, arătându-și iarăși dinții de aur, rânduiți dizarmonic în gingii. Când mai întâlnesc câte un om de-al meu, trece timpul mai fain.

Rodica Draghinescu

ÎNTR-O MARTI

(Lucaefărul nr. 44/1995)

Notă explicativă

(Într-o marți, un fiu de hingher, trecând pe la laboratorul de urologie, mi-a dat mie în aceeași tocmeală și un val de hârtie, scrisă mărunț, făcută sul, cică poezii pentru „Lucaefărul“)

Eu așteptat trenul de Timișoara
știți 'mneavoastră, acceleratul 126
Care mai nou, la macaz
ne ocolește gara
pe motive că cică, de necaz
șefa de stație doarme
în mână cu receptorul și cu-un
câine

și la o adică
eu, urmărind o pâine,
am luat urma aceluia câine
care, să spun,
aveți răbdare și tutun,
a făcut buuuuum!
când acceleratul,
martor mi-e tot satul,
a trecut peste dânsul
ba chiar l-a pătrunsu-l
și uite așa se duce la dracu'
tot chefu
de-a mai câștiga un ban
cinstit, lăutărește
de azi până mâine
pă băză de sită din păr de câine.

Lucian Perța

stampilate, semnate și paragrafe la zi, vechi și mai noi, abia ieșite de sub presă sau deja tocite pe la margini. Părea că omul ăsta obținuse tot ceea ce dorise într-o viață. Etala cartoanelor, ca mai înainte obiectele scumpe, și privea la ele ca la niște icoane.

Urmărindu-l cu luare aminte, Emilian Dârjan simți o atracție curioasă către sticla pe care o mai încercase o dată, înghiți, și licoarea aceea nu i se mai păru deloc aprinsă. Aerul încăperii își juca panglicile semiobscurității în timp ce străinul, jucându-se cu legitimațiile ce-i trădau un nume, începea să se împuțineze, să scadă, să se alăture obiectelor de pe noptieră, devenind el însuși unul din acele lucruri care căpătau o însemnătate numai în dependență de altele. Mai precis, o identitate vopsită. Dacă n-ar fi fost ochii aceia albaștri și încă vioi, Emilian ar fi crezut că are de-a face cu o umbră sau doar cu o părere, venită din întuneric pentru a-l avertiza încă o dată de căile greșite spre care se îndreptase. Acum, mai mult ca oricând, încolți în mintea sa speranța. Dacă n-ar exista ceva sfânt cu adevărat, n-ar apărea atâtea piedici pentru a-ți alunga hotărârea.

– Tot din domeniu? îndrăzni Emilian, iarindu-i curios mișcărilor încete, nurațoare.

– Tot un fel de... dumneavoastră, răspunse inul, după ce încercă patul rămas liber. Da' ce contează ce suntem dacă aveam preocupări bune! Că, prietene dragă, dacă nu deranjez, să spun așa, noi ne deosebim de ceilalți oameni tru că știm să vorbim ce trebuie, că vorba a adus în starea asta. Ce credeți că mi-a spus ica de la recepție? Domnule, intri acolo, da' i ce spui, fiindcă ai de-a face cu un om de la etă.

– A! tresări Emilian. Era un fel de rtiment.

– Numai pentru ea.

– Am dus multe tratative până să intru aici, își inti Dârjan scena ce-l scotea brusc din versul plăcut creat de licoare. O adevărată alie psihologică! exclamă ca și când jura deja bunare femeii.

– Nu mai spuneți! Nu cumva vă răsfățați nnuile! Pentru mine intrările astea sunt floare ireche. Dacă voiam, închiriam tot hotelul.

Emilian îl suspectă de infatuare. Ori venea de altă planetă. Încordarea sa nu scăpă străinului, e se grăbi să rânduiască în fața lui Emilian vezile cuceritoare.

– Prietene, eu credeam că dumneavoastră nteți mai pe fază decât mine.

O mișcare discretă a capului dădea de înțeles obiectele acelea ofereau puterea și identitatea. Apoi, fără vreo explicație, scoase din zunarele pardesiului o sticluță și-o puse pe ptiera lui Emilian.

– Ar fi vrut-o și pe asta recepționera, da' am că mă așteaptă aici un prieten. Serviți! E tura cea mai căutată pe la noi.

– Am apucat și-am băut altceva, se scuză rjan.

– Prietene, îl săgetară ochii albaștri, ca niște cări de alcool, înseamnă că deranjez aici! că-i așa, cer să dorm în altă parte.

Îl studie cu coada ochiului pe omul gelatină. Îl putea fi ceva trainic în această prefăcătorie a nii. Primi invitația lui ca pe o momeală. coarea sticluței putea să aibă puteri raculoase care-l vor face să-și dezlege limba. idé fusese, ce căuta, ce rost aveau toate rctările lui în tărâmul minunii. Era la curent tot ceea ce puteau păși aceia care ies din serie. crezu unul din ei, urmărit, vânat, în apropierea știi. Simți o aversiune puternică față de usafirul său și se chinui mult să și-o mascheze. ar cine se scuză, se acuză. Juca doar o carte are, nu era timpul să-și piardă firea. Apucă cla cu mâna dreaptă și-i scoase dopul. Prima ghițitură căzu ca un cărbune aprins în stomacul i. A doua îi stoarse lacrimi. La a treia, tuși. Se ngestionă și acum, mai mult decât oricând, avu ntimentul că omul insinuat în camera sa făcea rte din scenariul acelei zile. Împinse sticla și-l ivi ușor nedumerit.

– N-ați mai băut niciodată?

–Otravă, nu alta! glăsui scuturându-se nilian.

Bărbatul dezveli o sticlă de whisky veritabil -o etală pe noptieră.

– Cu asta o să ne dregem.

Ca să-l asigure pe Dârjan de bunele lui tenții, luă prima sticlă și o goli pe jumătate, ca când conținutul ei se schimbă în apă. Chipul u rămase la fel, numai ochii-și sporiră violența bastrului.

– Ar fi păcat să aruncăm orzul pe găște, ângăie Emilian sticla scoțiană. Cred că va fi de are folos în altă parte.

Bărbatul necheză ca un țap la vremea npercherii. Din geanta diplomat scoase alte ăuturi scumpe, pungă cu cafea, parfumuri anțuzești, rujuri, lame de ras, pastă de dinți, pray-uri, deodorante, pensete, creioane ermatografice, cutiute de tot felul. La vederea cestora Emilian nu-și putu stăpâni exclamația:

– Trebuie să atacați o afacere mare!

– Ei, așa! Afacerea e mică, victoria e mare!

– Cu atâtea lucruri sfinte, nici nu văd s-o ierdeți.

Bărbatul mai spuse ceva, dar Emilian Dârjan nu-l mai auzi. Gândurile lui zburau departe, spre Sfânt și spre tărâmul minunii. Avusese doar pentru câteva momente senzația că scăpase de mai vechea sa obsesie. Acum, prin prezența acestor obiecte, ce desferecau orice lacăt, regânda călătoria. Adevărul nu-l mai purta această mică expoziție, ci nostalgia unui trecut, pătrunsă în el prin lecturi, prin poveștile pline de tâlc ale altora. Simțea nevoia să distrugă tot ce se afla în jurul lui, să rămână înconjurat numai de dovezi sufletești, dar când fu pe punctul să treacă la acțiune, doi ochi aprinși, ai unui diavol travestit în omul care-i fusese trimis în cameră, erau pregătiți, la cel mai mic semn de revoltă, să alerteze trupul încordat. Emilian își revenise din starea euforică, dar intra în alta, a fricii și a incertitudinii. Se prefigura o altă încercare, se pregătea o nouă victimă. El, desigur. Omul gelatină dădea de înțeles că nimic nu-i stătea în cale, necucerit, nesupus.

– E atât de ieftin un hotel? întrebă Dârjan.

– Ce mai e scump acum? surâse plin de promisiuni bărbatul. Dacă ai ce se caută, pe toate le obții ușor. Mi se pare mie, ori iarăși deranjez.

– Deloc, strânse din dinți Emilian. Dar mă simt tare obosit.

– Am mulți prieteni gazetari, scriitori, doctori, avocați. Le-am aflat acum și hibebe, și plăcerile. Domnule, da!, când e la băut, apăi beau, nu glumesc. Eu, că nu v-am spus încă, mis de pe Someș. Cine-i a' mai mare sugativă de acolo? Gogu Coroniță, zis Dezalcoolizare. Poet fain, dar mare problemă pentru ai lui. Mi-i prieten la toartă. Când începe să recite, fac toți roată în jurul lui. Trebuie să-l știți și pe Nicolae Dudu. Și el e poet. Nu fumează, nu bea, dar are celelalte metehne: lipsește cu zilele de-acasă. Când vine, cade în genunchi și-i cere iertare muierii. Plânge și se tăvălește, n-ai cum să nu-l ierți. Asta-i farmecul lui, e clown. Și cu el sunt prieten la cataramă. L-am scos de multe ori din belele.

Și pe Coroniță și pe Dudu și pe toți aceia pe care-i prezentase omul gelatină îi cunoștea Emilian Dârjan.

– Bine spun despre ei? încercă să-l verifice pe tovarășul de cameră.

– Habar n-am, se apăra Emilian, nu-i cunosc.

– Păcat. Națiunea se va mândri cu ei într-o zi. Cu toți prietenii mei.

Apoi, fără alte digresiuni, vorbi cu aceeași însuflețire despre viața și mofturile celor care însemnau boema de pe Someș. Din când în când își studia victima – fiindcă Emilian simți că era plasat în acest rol – și cerea o confirmare, fie prin aplecarea capului întrebător, fie printr-o tăcere complice. Într-un târziu, ca și când ar fi primit un semn de dincolo de pereții încăperii, se opri, respiră adânc și-l fixă pe Emilian.

– Dumneavoastră sunteți altfel. Greșesc eu ori n-am de-a face cu Emilian Dârjan?

– Uneori aș prefera să fiu altul.

– Vă e silă de profesiune, de gazetă?

Emilian fu gata să pronunțe cuvântul viață, dar ceva îl făcu să se abțină. Teama că insul ăsta tocmai un astfel de răspuns aștepta.

– E vorba despre un transfer de identitate, recourse la un șiretlic, în speranța că-l va demobiliza pe agresor.

Se înșela. Răspunsul plăcu străinului.

– Și-n ce-ați vrea să vă transferați?

– În orice, dar nu în ceea ce sunt acum, dădu un răspuns cu întârziere.

– E treaba cea mai ușoară.

– Dimpotrivă, îl contrazise Dârjan.

Drept dovadă că era de altă părere, bărbatul cu ochi albaștri se ridică în picioare și, ca un magician care a intrat în transă, schimbă ordinea obiectelor de pe noptieră, magnetiză aerul încăperii și din buzunarele lui burdușite scoase unul după altul cartonașe de diverse culori și dimensiuni. Sub observația sa Emilian Dârjan citi: „Permis de conducere, Talon de înmatriculare, Permis de vânătoare, Carnet C.E.C., Permis de pescuit, Carnet de membru A.C.R., Legitimație de serviciu, Permis de intrare la competițiile sportive“, o sumedenie de adevăruri, taloane, hârtiuțe, apoi alte camețele

EXPERIENȚA EMOȚIEI DIRIJATE

de MIRCEA A. DIACONU

Ultimul volum de versuri al lui Arthur Porumboiu, **Calea jertfei** (Ed. Metafora, Constanța, 1995) este o antologie de autor, care surprinde bine traiectul parcurs de sensibilitatea discretă a autorului de la ciclul de poeme din 1974 (**Domnule copil**) la cele din 1978 (**Arheologia nopții**) și 1983 (**Viața în așteptare**), la care se adaugă astăzi două grupaje inedite, **Toamna nesfârșită a omului** și **Lupta cu ingerul negru**. Numai că nu este vorba de mutații fundamentale în plan estetic, autorul păstrându-și în surdină tonul inițial, lipsit de anvergură, captat în emoții delicate și suave, încercările de schimbare fiind mai degrabă niște eșecuri și dezlăuind substanța, oarecum artificială, a liricii sale.

La începuturile ei, poezia lui Arthur Porumboiu avea obsesia luminii blând ondulată care topea în ea, într-un fel de grație neraționalizată, substanța ființei. Nu era jubilație, ci o armonie caldă, lipsită de frisoane, pe care o neliniște ușor încordată o transforma în modă poetică. Metaforele fără ostentație dădeau contur imaginar, nu eufonic, acestei firave bucurii a singurătății: „Ningea-n cetățile latine/ și eu eram de mult ninsoare,/ iluminând: ca mersul peștilor/ în mare.// Ningea-n cetățile latine,/ focul avea picioare aspre;/ numai lumina-mi sorbea chipul/ tăiat de sunete albastre“ (**Ningea-n cetățile latine**). Lumina purta semnele unei ciudate absențe, o neîmplinire se institua cu grație prin ea și echilibrul se rupea în melancolie și în sugestie a morții: „Liniile moi ale luminii/ m-au prins în dansul pur/ și mi-au înfipt adânc în suflet/ spinii lor calmi; eram aproape zeu/ mușcat încet și vinovat de raze — (...)// Pe pietre albe, ispășit de vină,/ m-aș fi lăsat întruna supt/ de gurile-nsetate de lumină“ (**Stare**). Dar și atunci poezia lui Arthur Porumboiu, care avea des intuiția liniilor grațioase și nepoetizate, a contururilor schițate în linii care captau emoția timidă, eșua uneori în discursivitate pe tema morții, a limbajului naturii care umilește poezia, a bucuriei luminii. Prin reluare, accentele se diluează în timp chiar dacă aceleași teme îmbracă explicit alte ipostaze. Căi parcurse prea des, aceste tonuri devin, într-o lipsă de ingeniozitate formală, monotone și previzibile. Iar strigătul nu mai are niciodată forța și vigoarea dorite: „Scoate-ți ghearele din mine, Noapte/ tatuajele tale m-adună în veghe.// Scoate-ți ghearele din mine, noapte!/ stelele pot trăi singure —/ de ce îmi ceri să rămân lângă ele?/ de ce îmi ceri să veghez mintirea?“ (**Invocație către noapte**). Se văstrează însă proaspătă câteodată blânda nelancolie a dispariției în desene clare amintind de tehnica hai-ku-ului, a notației rafinate: Nimic nu se vindecă; pe cer/ treceau singure ășări de noapte;/ lângă grilaje de fier/ cădeau bosite merele coapte“ (**Singurătatea ășărilor**).

Dar poezia lui Arthur Porumboiu nu se rușinează cu această rupere de real, în care uvintele aparțineau turnului de fildeș, ocrotitor și oarecum mistificator. Deși era acesta un cadru rielnic sensibilității delicate a poetului. El își sumă curajul coborării în stradă, păstrând însă nefirească retractilitate și realizând imagini rotești, puțin reușite. E ca și cum cineva se eclară brusc războinic, își scoate sabia, dar

rămâne și privește la bătălie din spatele ferestrei. Oricum, poetul nu ezită să spună: „Șobolanii prind pulpele fecioarelor —/ și vântul dansează mecanic/ pe înghețatele fluvii;/ cuiele intră din nou/ în tâmpile celui nevinovat;/ pieptul luptătorului e o tobă/ unde exersează nebunul orașului“ (**Starea de dezordine — întunericul**). Este aici o neadekvare structurală a modei poetice pe care poetul încearcă să și-o asume la sensibilitatea sa de ton minor, dar ea nu subminează puterea de a luneca cu grație printre metaforele, lipsite de ostentație, ale unei singurătăți care sfârșește în moarte: „Și camera

îți va părea plată, opacă./ Și veghea ta va fi nemiloasă-ncordare./ I-ai spus singurătății: Pleacă! — și de-atunci ea petrece în tine/ ca aerul prin lungi coridoare“ (**La persoana a doua**).

Așadar, poetului îi este prielnică starea de neliniște ușor melancolică. Nu i se potrivesc nici jubilația excesivă, care devine imediat discursivitate, nici revolta axată pe imagini grotești, pentru care nu are suficient suflu. Evident, suflu liric: „Ea venea jubiland: roșul păr/ genunchii verzi dansând spânzurători/ și umerii: stâlpi umezi pentru ciori./ Râsul — vierme care circulă prin măr./ Gura — ovală tăietură,“ etc. (**Nunta neagră**). Ciclul inedit despre întunericul distrugător al vremurilor comuniste e plin de astfel de imagini care nu corespund fiorului delicat al poetului. Cât despre celălalt, el revine la tema morții, dar nu atât la neliniștea de altădată, cât la o întrebare mai precis (prea precis!) formulată în fiecare poezie: va veni sau nu va veni moartea. Și aici retorismul fad nu e cu totul absent, încât, experiența emoției are un grad ridicat de artificialitate, căci tonul dramatic e însoțit, în vederea formulării unor idei, de sensibilitatea solară. Și putem spune că ea este mai degrabă dirijată, decât trăită. N-ar fi nimic însă dacă lucrul acesta nu s-ar vedea. Dar el înlocuiește poezia.

ÎNȚRE ORIENT ȘI OCCIDENT

(fascinația locului de mijloc)

de RADU CERNĂTESCU

În mod aparent paradoxal, ceea ce trebuie să individualizeze un bun istoric ține de capacitatea de disoluție a personalității sale, (con)știința de a se face majoră și impersonală a „subconștientului specific național“, cum ar spune Pârvan. Prin acest act disolutiv, care face din istorie conștiința de sine a Umanității, potențialitatea individului și a contemporaneității trece și se regăsește în „particularitatea personanței“ (Blaga) unui întreg șir de generații, ca o entitate metafizică menită să coaguleze personalitatea și dănuirea unui popor, conturându-i perspectiva universalității și transcendenței sale.

Din acest unghi de vedere, al istoriei văzute ca o stare de conștiință absolută a vieții colective și ca o necesară sinucidere spirituală a individului, destinul prof. dr. Pavel Chihaia rămâne exemplar. Din risipirea sa trupească întru nemurirea poporului român s-a născut și această culegere de studii intitulată **Țara Românească între Bizanț și Occident**, Institutul European, Iași, 1995.

Scrise în cadrul secției medievale a Institutului de Istoria Artei București, altele risipite în revistele exilului, aceste câteva studii au fost inițial gândite ca făcând parte dintr-un amplu proiect despre cele două Prerenășteri din Țara Românească, subiect ce s-ar fi vrut cândva teza de doctorat a autorului. Capriciu destinului a vrut însă ca la Sorbona, subiectul de teză al medievalistului român să fie **Immortalité et décomposition dans l'art du Moyen Age** (1973). Studiu care încă își mai așteaptă editorul român.

Scrisă cu intenția declarată „de a pune în lumină cele două trăsături importante ale culturii noastre medievale, cea bizantină și cea occidentală“ (p.5), cartea mizează pe un europocentrism văzut, precum în cazul lui Iorga, ca o rece dar necesară apoteoză a culturii noastre. Căci un popor plasat între matricea sa latină, Roma, și Bizanțul numit cândva Noua Romă, e condamnat să rămână european.

Răscolind documente și parcurgând trecutul pentru a ajunge la un sens etic dat prezentului,

savantul român găsește între Occident și Bizanț legături spirituale ce se intersectează într-un popor care, prin însăși existența lui, le-a justificat pe amândouă. Fără să caute spectaculosul, dl. Pavel Chihaia descoperă amănuntul exemplar menit să restabilească sau să nuanțeze adevărul istoric.

Așa de pildă, studiul intitulat „Un sculptor român din epoca brâncovenească: Lupu Sărățan“ identifică și localizează artistul autohton care „marchează, în realitate, începuturile sculpturii în **ronde-bosse**“ din Țara Românească. Nu lipsește de aici sublinierea „inspirației occidentale“ a acestui artist care a condus, se pare, o adevărată echipă de meșteri pietrari români.

O surprinzătoare concluzie îi prilejuiește medievalistului și efigia de pe monedele emise de voievodul Radu I: „Constatăm, prin urmare, că feudali din ultimul sfert al secolului al XIV-lea, din Țara Românească, nu se deosebeau ca armuri și ipostază de protocol de cavalerii occidentali, ceea ce confirmă, o dată mai mult, nivelul de trai și de cultură al primilor voievozi din țările române“ (p.159).

La fel de interesantă ni se pare și ideea că portretele cu caracter votiv, funerar sau de familie din bisericile autohtone, departe de a fi niște copii fidele ale subiectului, pornesc de la niște portrete „robot“, niște „arhetipuri pe care și le aleg voievozii sau le hotărăsc urmașii lor pentru a le simboliza efortul de înfăptuirei politice și religioase“ (p.184). Este cam ceea ce făcea și Cantemir în **Sistemul religiei muhamedane** când atribuia lui Alexandru Macedon, în spiritul tradiției populare, drept sfetnic pe Platon și Aristotel.

În acest perimetru al interesului cultural oriental deloc unilateral, dintre Bizanț și Occident, dl. Pavel Chihaia conturează pregnant (și documentat) ideea că cele două spații culturale se definesc reciproc, folosindu-se unul de celălalt ca de o substanță revelatoare a propriei specificități. Și nu rareori, specificitatea este aici puntea ce stabilește și indică punctele comune de contact.

EREGRINARE PRIN PAȚIUL REAL ȘI IMAGINAR

de LIVIU GRĂSOIU

*De mulți ani îmi impun să nu mă mai las surprins de oameni sau de
âmplări. Dar mai ales de oameni. Mizez pe o intuiție care m-a înșelat
teorii și pe apropierea treptată, după diverse tatonări asupra felului cum
reacționează în fața vieții individul. În felul acesta, surprizele (plăcute sau
) se produc mai greu. Când se produc însă, efectul lor capătă dimensiuni
depășesc obișnuitul, tulburând profund părerile mele uneori prea bine
mentate. O asemenea surpriză a însemnat prima carte de memorii (și
sigura până acum) a dlui Romul Munteanu, fostul meu profesor de acum
zeci de ani. Bănuiam că îl cunosc într-o oarecare măsură, deși nu m-am
mărat printre apropiații Domniei Sale.*

Îmi fusese student, profesorul îmi plăcuse, apoi i-am citit cărțile, i-am comentat munca de director al Editurii Univers și, ște, s-a aflat printre colaboratorii emisiunilor lizate de mine la Radio sau la Televiziune. Mi impuse ca un bărbat sobru, puternic, un lectual serios, un erudit demn de catedra lui dor Vianu, un boss stăpân pe sine, ironic și prețuitor față de prostie și incultură, apropiat studenți, foarte direct în exprimarea opiniilor, l în a impune un program editorial ambițios și oape șocant prin dorința de sincronizare cu raturile Occidentului, în fine un om politicos, ababil să onoreze cea mai simandicoasă ietate din țară ori din străinătate, detașat față patimile detestabile ale politicienilor nuniști, iubitor peste limitele obișnuite al raturii și culturii în general. Ce am aflat însă ind „O viață trăită, o viață visată”? Că rurile nu stau în totalitate așa, că impresia spre profesorul, criticul și istoricul literar, spre comparatistul și editorul Romul unteanu era aproximativ exactă. Dar aceea spre om? Aici surpriza a depășit enorm ișnuitul. Sigur, te aștepti la citirea unor emorii să afli noutăți, detalii, informații despre torul lor. despre modul cum a trăit, despre ndurile și relațiile sale cu cei din jur, toate estea necontrazicând o imagine deja nturată. În cazul de față imaginea nu se ianțează, ci se răstoarnă. Adesea violent. Afli profesorul care impunea prin siguranță era un n chinuit, că nu era prea agreat în facultate și ci în mediile literare bucureștene unde a itrurs greu, că venea după o căsătorie eşuată, i nu avea nici măcar casă, locuind la hotel, că meile nu îi erau indiferente, că a abuzat nu ar de tutun (țigara în colțul gurii face parte din zionomia sa) ci și de alcool, că era un depresiv, i unele cărți le-a scris în spital profitând de ttelegerea câtorva medici prieteni, sau într-o asă de la țară aparținând poetei Otilia iocolescu. Domnul cel sobru ducea adesea o iață de boem ca mulți din „generația votcii” și e deda la plăceri bahice și intelectuale scoase arcă din paginile lui Mateiu I. Caragiale. Cei ce înconjurau nu erau de o calitate umană uperioară și se manifestau astfel și în societate i în familie. Volumele pe care le-a scris nu îl ai mulțumesc, omul, „un cărturar din prima enerație, ieșit din neant” asistând la „sfârșitul au de partidă”. Acesta este semnul sub care a ost redactată, începând din octombrie 1993, artea ciudată și neașteptată numită „O viață răită, o viață visată”. Memorialistica unui ntelectual bătrân hotărât să-și rememoreze viața cu o sinceritate totală, dusă până la mărturisirea elor mai jenante acte și situații pe care le-a

trăit”.

Planul se pare că a fost mai vechi dar abia acum dl. Romul Munteanu poate declara: „Mă încredințez cititorilor, așa cum cred că am fost în lunga mea peregrinare prin spațiul real și imaginar”. De aici și explicația titlului. Omul și-a trăit viața. Dar viața a fost visată? A fost oare proiecția realului în vis? De aici detașarea autorului? S-ar putea să fie așa. Certă este dorința declarată de a nu face literatură, ci o confesiune și o justificare pentru o viață trăită „în singurătate sau ca un spectacol public, adeseori scandalos, absurd și dramatic”. Inșă nu ne putem domina într-atât dorințele încât să facem tot ceea ce vrem. Iar cartea dlui Romul Munteanu, cu sau fără voie, este literatură. Așa cum memorialistica de cea mai bună calitate aparține literaturii.

Cartea se citește cu ușurință și, concomitent, cu greutate. Cu ușurință, pentru stilul de o simplitate rarisimă în care sunt povestiți anii ce i s-au dat până acum. De la naștere, la senectute, drumul unui om nefavorizat de soartă, luptându-se cu mari necazuri ținând de sărăcie, de sănătate, de cutremurele social-istorice de după războiul al doilea, de o meserie ce te expune tot timpul și îți impune și un anume mod de viață. Cum dl Romul Munteanu s-a născut în Zodia Peștilor, iață propria sa explicație la lupta contrariilor care, nu o dată, l-a sfâșiat fizic și psihic: „m-am considerat la modul binevoitor un personaj proteic, fiind de fapt un ins cu conștiința scindată, ce a căutat adeseori să găsească un liant între manifestările sale contradictorii de comportament. Nu m-am iubit și prețuit niciodată prea mult. Dimpotrivă, am trăit lungi perioade când m-am detestat și m-am urât. În aceste împrejurări dramatice eram impulsivat de puternice tendințe de auto-distrugere”. Sau, la altă pagină: „Preocupat obsesiv de cărțile mele care mi-au impus o documentare imensă, realizată cu mari dificultăți, am neglijat soția, fiica, dar și părinții de la țară, deși i-am iubit extrem de mult.” Confesiunea, sau mai degrabă spovedania, se desfășoară fără menajamente. Nimic nu este înfrumusețat, faptele și întâmplările sunt rememorate sec, cu o detașare dată atât de vârstă, cât și de pariul făcut de autor cu cititorul: netrucarea realității, nefardarea omului, nerecurgerea la cosmetice, indiferent cui ar trebui aplicate. Nu este vorba, cred, de cinism, ci de un mare curaj, de gestul unui lucid care nu vrea nici să plătească polițe, nici să-și pună pe hârtie vechi ranchiune sau să se înalte pe sine în ochii inevitabilei posterități. „Am încercat să mă scutur de toate ranchiunile și gelozii tinereții și maturității târzii. Nu vreau să mor cu

**O VIAȚĂ TRĂITĂ,
O VIAȚĂ VISATĂ**

conștiința încărcată de resentimente. Aspir spre o pace senină și, atunci când totul se va sfârși, să-mi pot privi soția și fiica cu o imensă dragoste”. Resemnare și tristețe, dezamăgirile unui individ care se simțea în largul lui printre oameni, nu în izolare. Revin obsesiv (și de aici greutatea la citire amintită) cuvinte și fraze ca: „Sunt singur ca un copac izolat într-o pădure mare (...) Eu nu mai am cu cine conversa și tare mi-a plăcut acest lucru. Constat însă că încep să pierd plăcerea vorbirii. Nu de mult am revăzut un vechi prieten surd. E drept că nici eu nu mai aud foarte bine. Și-atunci ce să mai discutăm? Parcă eram două personaje din Beckett”. Din asemenea perspectivă sunt revăzute, regândite o mulțime de situații și evenimente în mijlocul cărora s-a aflat și, prin prisma sa, se ridică și alte văluri așternute de timp în peste o jumătate de secol. I-au rămas dlui Romul Munteanu neșterse amintirile despre Germania, Grecia, Italia, Franța, Cuba, acolo unde a avut șansa de a cunoaște scriitori de primă importanță, medii culturale ce l-au fascinat, pentru că neavând (cum însuși spune) vocație de turist era atras mai cu seamă de bibliotecii și librării. Nimic neașteptat în acest sens de la cel care două decenii s-a identificat cu destinele Editurii Univers: „Vreme de 20 de ani tot ce-am avut mai bun în mine s-a concretizat în planurile editurii”. Dl. Romul Munteanu a iubit editura, i-a stabilit un program la nivel european, s-a luptat cum a putut cu cenzura, i-a acceptat pe toți cum erau: „Rareori mi-a fost dat să văd o comunitate umană mică atât de dezaxată ca la Editura Univers. (...) Dar cu această echipă de smițiti, editura a mers bine, fiind cea mai bună din țară”. Publicul larg simțea doar finalul constatării. Iar lui, unui public cât mai larg i s-a adresat autorul mereu; și la cursuri, și prin cărțile semnate și prin cele editate și prin aceste memorii menite parcă a-i contrazice disperarea: „Nu mai pot comunica aproape cu nimeni. Telefonul sună tot mai rar.”

Sunt convins că „O viață trăită, o viață visată” conferă sensuri noi și alte perspective comunicării cu una dintre cele mai originale personalități ale vieții scriitoricești și universitare întâlnite până acum.

* Romul Munteanu: „O viață trăită, o viață visată” (Editura Globus – 1996)

BLOCNOTES (II)

Alte însemnări pentru „O viață de om – așa cum n-ar mai fi fost!”

25 iulie 1940

La noi, în Bravicea Orheiului, – deși e o localitate cu aproape zece mii de locuitori, cu două școli de băieți, una de fete, grădiniță de copii, apoi pretură, judecătorie, un puternic post de jandarmi, o biserică falnică la care slujesc trei preoți etc., – abia de se găsesc vreo trei-patru aparate de radio pe la „mărimi”. Așa se face că după 28 iunie abia s-a auzit – vreme de vreo săptămână – că Basarabia a fost cedată sovieticilor. Vin rușii? Nu vin? „Zvonuri”, ziceau unii. „Năpastă”, șopteau alții. E drept că preotul, judecătorul, notarul, șeful postului de jandarmi se cărăbăniseră încă din 30 iunie, fără să spună lămurit de ce o fac. Și tot așa de adevărat e că nici picior de „ciolovec” nu apăruse în sat. Iar eu, abia întors pentru vacanță de la Școala Normală din Chișinău, nu știam nici ce să gândesc, nici ce să întreprind. Fiu de oameni sărmani, nu îndrăzneau să merg pe la „notabilitățile” rămase, pentru vreun sfat. Iar părinții, de-i întrebam, mă întâmpinau cu un: „Cum o da Dumnezeu!”

Iată însă că în 4 iunie s-a ivit la noi Benedict Borș, colegul meu de Școală Normală, „șeful” clasei pe care abia o absolvise, spunându-mi precipitat ce și cum. Era din Călărași, târg de lângă singura cale ferată ce străbătea Basarabia de la Prut până la Nistru, – băiat din oameni înstăriți, cu aplomb și claritate în decizii. – Să alergăm până la Ungheni, mi-a spus gâfâind. Fratele meu cel mare e acolo de trei zile, cu soția și câteva rude. E o mare de oameni acolo, adăugă. Rușii au și făcut graniță de-a lungul Prutului, însă le dau drumul zilnic câtorva zeci de familii să treacă dincolo, dacă insistă. Tu vrei să rămâi la ruși? „– Cum să vreau?”, i-am răspuns. – Atunci, grăbește-te! Ia-ți albituri și mâncare, într-o traistă, iar mâine în zori să fii la mine. Avem o zi întreagă de mers pe jos, căci trenurile rusești încă nu pot circula pe linia noastră ferată, până nu o lărgesc. Mă duc să mă pregătesc și eu. Juri că vii? „– Jur!”, i-am răspuns, fără a mai ezita. După care, el a plecat alergând, pe o amiază toridă.

Rămas singur, am stat pe gânduri vreun ceas, apoi m-am repezit până sub deal, unde un bogătaș al satului avea un iaz adânc de vreo doi metri. În vreun ceas și ceva, am învățat acolo să înot, așa... țărânește, gândind că la nevoie aş putea să trec Prutul, noaptea, prin locuri mai ferite. Întors acasă, le-am spus alor mei ce am de gând și, cu toate bocelile mamei, mi-a pregătit ceea ce chibzuiseam eu că-mi trebuie pentru drum. Tata îi zisese: „– Lasă-l! Cum i-a fi soarta!” Frații mei clătinau din cap și nu ziceau nimic. La miezul nopții, eram în drum spre Călărași, iar din zori și până spre asfințitul soarelui am tot mărșăluit, eu și Benedict, de-a lungul liniei ferate, pe o căldură de peste 35°. Tipenie de

om nu întâlneam. Nici de-ai noștri, nici ruși, care am auzit mai pe urmă că goneau – trupe după trupe – pe podișurile laterale, temându-se să nu fie minate liniile de cale ferată de pe valea Bâcului. Abia de schimbam câte o vorbă, la răstimpuri: „– Mai poți?” „– Pot, cum să nu...”

La marginea Unghenilor, am dat de tabăra celor ce nu se refugiaseră la timp. Erau câteva sute de oameni. L-am descoperit pe fratele lui Benedict, care a zâmbit pieziș când ne-a văzut: „– Slabă nădejde!” Iar la indignarea noastră: „– Lasă că vă spun mâine. Mâncați ceva și pregătiți-vă de culcare, că-ți fi osteniți. Să știți că dacă se lasă noaptea nu mai putem vorbi. Apar nu se știe de unde ostași sovietici și amenință că ne împușcă.” „– Dar unde să ne culcăm?”, am zis amândoi deodată (Eu abia de aveam șaisprezece ani, iar Benedict – șaptesprezece). „– Ei, unde...,” răspunse înveselit fratele prietenului meu. Ia coala, pe bucățița aceea de iarbă, cu traista sub cap, unde e locul nostru. Împrejur, dorm ceilalți, câți îi vedeți.” Am adormit imediat, visând că umblam printr-un oraș mare, pe niște străzi încălcite, care se infundau de la o vreme, așa că trebuia să iau calea întoarsă. Știam atâta: că eram în București.

Abia ne-am trezit a doua zi, când era soarele sus, și tocmai începuse fratele lui Benedict să ne spună că nici un „refugiat” nu fusese lăsat „dincolo”, când a și apărut un vlăjgan cu patru soldați sovietici, cumpănindu-și pistoalele pe braț. Cerând tăcere, a început „prelucrarea” într-o „moldovenească” stricată (era un transnistrean). Că de ce vrem să plecăm, – zicea, – că se vede că nu ne-am

săturat de moșierii și burjuii români, că poat ni-i dor de legionari etc., etc. Că nici nu știr ce viață de belșug și de dreptate ne așteaptă. Că – și s-a îndreptat spre niște copilandr băgându-le pumnul în piept – știu ei ce pe ajunge, dacă învață în școlile sovietice? Ia drept dovadă, a scos din buzunar o terfeloagă zicând că asta-i „constituția” sovietică, și început să ne citească, să ne tot citească. Mulțimea de basarabeni – bătrâni, oameni între două vârste, tineri, adolescenți, femei cu copiii în brațe – tăcea. „– Ei, nu v-ați lămurit? întrebă până la urmă vlăjganul, închizându-ș plictisit broșura slinoasă. Nu vreți să vi întoarceți acasă?” Ascultătorii rămăneau muți. Numai unul îndrăzni să zică: „– Vedeți dumneavoastră, mama mea e în România, așa că...” „– Și ce?”, rânji huiduma, doar nu vre să zici că ai trăit și vrei să trăiești cu măta!...” Zâmbete încruntate, zâmbete jalnice între ai noștri. Și pe urmă iarăși tăcere turburată abia de câte un scâncet de copil. Ce cinci și-au mai rotit o vreme ochii peste noi pe urmă, deodată, cel cu „prelucrarea” a scuipat de mai multe ori în obrazul celor ce erau aproape, s-a învățat în loc și a plecat cu ceilalți patru după dânsul. Așa am dus-o acolo, în dreptul podului de la Ungheni, până alaltăieri noaptea. Ni se terminase cam la toți mâncarea, degeaba ofeream hainele de pe r pentru o bucată de pâine celor din partea locului, – nu mai voia nimeni să ne dea nimic. Și, zilnic, „prelucrarea”, agrementată progresiv cu amenințări: închisoare, Siberia... Alaltăieri, eu cu Benedict, fără să-i mai spunem ceva fratelui său, care începuse a zice să ne întorcem acasă, am fugit până într-un sat mai de la nord (am uitat cum se numea), am înnoptat la o bătrână, zicându-i că venim din România și ne ducem la părinți. Baba, curioasă, ne-a tot descusut, pe când ne da de mâncare, iar sporovăiala noastră se vede că i-a dat de bănuț. „– Nu cred o vorbă din ce-mi spuneți, a bombănit ea după o vreme. Culcați-vă colo, în odaia aceea. Știu eu ce vreți... Au mai încercat și alți vreo trei acum două nopți. Vreți să treceți Prutul înot. Pe cei dinainte i-au împușcat grănicerii ruși, iar cel ce le-a dat găzduire a fost ridicat în aceeași noapte și nu se mai știe de el. Lasă că vă păzesc eu, bată-vă pustia! Nu puteți ieși din casă decât trecând pe aici, prin cuhne. Dacă încercați să ieșiți pe geam, fug eu imediat și trezesc pe «nacealnicul» cel nou. Puteți să mă blestemați după aceea!” Și așa, toată noaptea, pândeam noi, veghea bătrâna. Din când în când, auzeam împușcături dinspre Prut. Mai spre ziuă, a început să se ivească în sat „pilotă” (=infanterie) rusească, să scoale oamenii din somn, să ceară mâncare și băutură, înjurând, amenințând cu armele. Baba, ascultând ce se petrece în jur, ne-a zis deodată: „Plecați de la casa mea! Dumnezeu cu voi!” Am ieșit, ne-am furișat prin grădina din spatele casei spre un lan de porumb ce creștea într-un fel de livadă, rămânând acolo pitiți până am înțeles că se potolise mișcarea din jur. Pe urmă, cu inima cât un purice, ocolind, lipindu-ne de pământ când ni se părea că se aude ceva, am pornit-o spre răsărit. Spre casă. În seara următoare, ajuns între ai mei, mama a început iar să bocească, iar tata s-a mulțumit să zică: „– Slavă Domnului!”

A fost prima înfrângere cruntă cu care m-a binecuvântat viața. O însemnez – de învățătură pentru ce va mai fi.

4 iulie 1941

Recitesc cele câteva însemnări pe care am cutezat să le fac – cu mare fereală – noaptea, în internatul fostei Școli Normale, care acum

devenise „Srednaia Scola Nr. 5“ și unde învățam laolaltă cu fetele „normaliste“ de până mai anul trecut. Prea interesante nu-mi par aceste notații, făcute laconic și criptic: primele „experiențe“ sentimentale trăite mai de-adevăratelea, un „portret“ caricatural al profesorului de limba rusă, cocârjat și pedant (dimpreună cu binecunoscutul epigraf: „Muscălește-oi învăța/ Limba când îmi or tăia“); mențiuni sibilinic de despre cutare... și cutare coleg, – câteva sute, – care izbutiseră să fugă „în Țară“; precizarea datei când a fost „ridicat“ chiar din clasă, sub ochii noștri, profesorul de geografie, – moldovean, – care zicea că ne învață geografia „Ursului“ (=U.R.S.S.), făcea tot felul de „poante“ antisovietice în timpul lecțiilor și se vede că fusese „turnat“; o însemnare mai detaliată din luna mai, când se făcuse prima „deschiaburizare“ a Basarabiei (câteva sute de mii de foști primari țărăniști ori liberali, notarii, unii foști învățători și profesori, foștii negustori „cu cheag“, gospodarii frunțași din fiecare sat, – cu toții, zicea tata când a trecut prin Chișinău, până la cam opt sute de mii). Mai mult m-a izbit, făcându-mă să înțeleg că „inteligenta“ e și o chestiune de timp, de experiență, lunga înșirare făcută în 25 iulie 1940, când cu încercarea de a mă „refugia“ în România, – câtă mai rămăsese. Cum de-mi trăsese prin cap să trec Prutul înot? Cu cât mi se păruse că învășasem, preț de vreo oră și ceva, într-un iaz, m-aș fi înecat, intrând într-o apă curgătoare cu valuri și vârtejuri capricioase, cum mi-au spus pe urmă cei de-acasă că e Prutul. Iar dacă printr-o minune nu s-ar fi întâmplat așa, atunci „stilul“ meu într-ale natației, bătând apa cu picioarele... „țărănește“, m-ar fi adus repede sub puștile grănicerilor sovietici, – cum auzisem între timp că li s-a curmat viața altora.

Dar nu despre asta vreau să scriu acum, când nu mai am de ce mă teme, ci de întâmplarea de mai deunăzi, care m-a făcut – am impresia – să nu-mi fie în viitor **frică** de orice s-ar întâmpla. Sunt acasă, la Bravicea, în vacanță, de câteva săptămâni. În urmă cu șase zile, adică în 29 iunie, am fost chemați la miliția sătească toți tinerii, precum și ceilalți care încă nu împliniseră șaiszeci de ani. Cum armatele române trecuseră Prutul și înaintau în repeziciune, ni s-a spus ca până seara să ne pregătim cu ce credem că ne trebuie, că la căderea nopții vom fi duși cu toții peste Nistru, împreună cu cei de aceeași vârstă de prin satele megieșe. Pe lângă milițienii și „N.K.V.D.“-iștii bine știuți din comună, mai apăruseră în vederea „exodului“ alte câteva zeci. Toți bine înarmați. Unii – călări. Fratele meu Mihai, cu un deceniu mai mare decât mine, se și făcuse nevăzut, fără să spună cuiva unde fugise. Nedumerirea cea mare a familiei era în legătură cu mine, care abia intrasem în al șaptesprezecelea an, iar la „Selskii Soviet“ (=sediul primăriei și al miliției rusești) fuseseră chemați numai cei ce aveau vârsta de la optsprezece ani în sus. A venit cu mine acolo și tata, care o rupea pe rusește. „– Ce aveți cu copilul ăsta al meu?, a întrebat tata. Abia a trecut de șaisprezece ani“. „Davai pasport!“, s-a răstit la el unul din comisie. I l-am dat, iar rusul a făcut ochii mari, uitându-se când la „pasport“, când la mine. A stat o clipă în cumpănă, apoi mi-a vârat „pasportul“ sub nas, deschis la fila cu data nașterii: „– Ei, ce scrie aici?“ Mi s-a făcut negru înaintea ochilor: nu mă uitasem atent niciodată în acest „document“ odios, iar acum vedeam că în loc de „14 aprilie 1924“ scria acolo „14 aprilie 1914“. Să fi confundat cei de la „Soviet“ anul meu de naștere cu al fratelui Mihai, când au completat „paspoartele“?

Cred că nu voi ști niciodată cum s-a întâmplat: din neglijență, sau cu intenție. Tata, care nu știa carte, auzind de ce-i vorba, i-a rugat să se uite mai bine la chipul meu: arătam a flăcău de douăzeci și șapte de ani?; nu vedeau că nici mustața nu-mi răsărise? Cei din comisie, – cinci, – și-au spus unii altora nu știu ce pe rusește, apoi i-au aruncat tatei în obraz: „– Huia! (=mă jenez să traduc). Vrei să fim împușcați noi? Vei fi împușcat «tâ» și fiu-tău, dacă deseară nu va fi la locul de adunare.“

Am plecat spre casă împleticindu-ne, iar mama, auzind de ce-i vorba, a prins să țipe cum nu o mai auzisem în viața mea până atunci. Ce-i drept, nu se jeluia numai ea. Vuia satul de țipete și bocete. Alții „krasnoarmeți“, ieșiți ca din pământ, ridicau caii și căruțele încercate cu grâu de prin gospodării, alții spăreau pivnițele și luau vinul cu balerci cu tot, dacă erau mai mici și încăpeau în care. Alții îi băteau cu patul puștii pe cei ce protestau. De la o vreme au început să se audă strigăte înfricoșate de femei și de fete. Le fugăreau, să le violeze (Am auzit ieri că soldații aceștia erau dintr-o aripă a avangardei din armata sovietică în devălmășită retragere).

În acest vacarm de apocalipsă, mi-a pregătit mama ceva de mâncare într-o „torbă“ și, pe la apusul soarelui, eram la locul de „adunare“, pe șoseaua din valea pârâului Cula, care ducea spre Orhei. Mii de oameni erau acolo: de la noi, din satele vecine, de cine știe unde, înconjurați la distanțe potrivite de ostași înarmați și de călăreți cu automate în mâini. S-a nimerit să descopăr printre ei pe institutorul Ion Stratilă, fostul meu director de la Școala Primară nr. 1, căruia m-am alăturat. Într-un târziu, „păzitorii“ noștri ne-au urnit din loc. Plouase și înotam prin noroaie, pâlcuri-pâlcuri, ca oile duse la tăiere, căci prea puțini încăpeau pe drumul mai bătut. Era o noapte cu lună plină, dar care intra mereu în niște nori zdrențuiți și compacți, – de se făcea întuneric beznă. Nu aveam voie să vorbim, încât abia de auzeam câte o șoaptă șuierată de câte cineva la urechea vecinului. Când am trecut de satul Meleşeni, înspre Vâprova, după vreo trei ceasuri de mers, a fost oprit tot convoiul de mii de oameni, cu strigăte și înjurături; pasămite, să ne mai odihnim. Eu și institutorul Stratilă ne nimeriserăm pe drumul bătut, lângă un podeț pe sub care gâlgăia apa unui râșor ce cobora dinspre dealuri. Până atunci pășisem ca un somnambul, dar acum mi-am simțit capul de o luciditate înspăimântătoare. Luna – ba intra în nori, ba ieșea, luminând ca ziua. Fără să știu ce fac anume, m-am dus alătura de podeț și m-am uitat pe dedesubt. Era prea puțin înalt, încât sub el abia ar fi încăput câte un om pe cele două maluri, intrând de-a bușilea. M-am întors la învățătorul Stratilă și l-am întrebat: „– Ce-ați zice dacă eu m-aș strecura acum sub podeț?“ Stratilă ezită mult cu răspunsul, apoi mă avertiză că poate cineva bagă de seamă că fac asta, „mă va spune“ și voi fi împușcat pe loc. Am tăcut, mirându-mă că vorbele lui nu-mi fac nici o impresie. Dimpotrivă. Simțeam în mine un pojar urcând din adâncuri, purtând pe limbile lui de foc toate furiile celui ce fusese inclus pe nedrept în coloana de deportați. M-am depărtat binișor pe partea cealaltă a drumului și, când a intrat iarăși luna în nori, m-am strecurat fulgerător sub podeț. Curios... Nici nu-mi bătea inima mai tare ca de obicei, nici nu gândeam nimic. **Ascultam** cu toată ființa. Dincolo de murmurul oamenilor, nu distingeam nimic neobișnuit. După vreo jumătate de ceas, coloana s-a urnit mai

departe. Vreme de – poate – mai mult de trei ceasuri, am ascultat dupătul picioarelor celor ce treceau peste podeț. S-a lăsat apoi o liniște mare. Însă când dam să ies, am distins pași de cai. Erau ai celor ce-i purtau pe „păzitorii“ din ariergardă. Pașii lor pe scânduri mi-au bubuit în creier ca niște explozii, așa că, stăpânindu-mă, am rămas sub podeț încă nu știu câtă vreme. Ascultam. Și atunci, pentru prima dată, am devenit conștient de ce e aceea „tăcerea cosmică“. Am scos capul cu precauție și, în lumina mare a lunii, nu distingeam nimic cât vezi cu ochii. Ba nu! Un hârciog ședea pe labela de dinapoi de partea cealaltă a podețului, încremenit ca într-o rugăciune de-a lui. „Dacă vietatea asta stă așa – mi-am zis – e semn că nu e nimeni pe aproape“. Am ieșit așadar, tupilându-mă, și m-am repezit în cel mai apropiat lan de grâu. Îndepărtându-mă cât mai mult de șosea, am făcut cale întoarsă spre apus. Știam unde să ajung și bănuiam ce voi găsi acolo. La via tatei, de sub priporul cel mai înalt al Basarabiei, pe care de mic îl tot privisem ca pe o clopotniță de biserică, – acolo trebuia să ajung. Locurile erau puțin umblate, chiar de consătenii mei, fiindcă tata deștelenise o parte din pădurea care-i era proprietate și plantase o vie de mai mare frumusețe, lăsând pe margini loc pentru păscutul cailor, plantând din loc în loc cireși, meri și un păr care crescuse uriaș. La marginea pajiștei, lăsase stejari bătrâni, cu crengile coborând în cupolă, fagi, tei, desișuri de aluni.

Am mers așa prin lanuri, departe de orice drum umblat, nu știu câtă vreme. Iar o spaimă tot am tras: doi călăreți mi se iviră pe neașteptate într-o lature, alergând – n-am știut de ce – de-a dreptul prin grâu spre răsărit. M-am făcut una cu pământul, ascunzându-mi sub piept „torba“, pe care mama se nimerise să mi-o coase din pânză albă. Pe urmă, am înnegrit-o toată cu noroi și am început să alerg. Era în zori și începuseră să se zărească dealurile înalte mai cât măgurile dinspre partea de răsărit a satului nostru. Când se lumina, eram sub stejarul cel mai mare, din marginea viei, la căruța pe care bănuisem că fratele Mihai o ascunsese acolo. Sub poalele copacului, lăsate până în pământ, era încă un întuneric compact și numai mestecatul cailor, cu botul în iarba din căruță, se auzea. „Surul“, simțindu-mă, a nechezat ușor, apoi s-a întins spre mine să mă miroase. Mihai, frate-meu, cine știe pe unde pândea, fiindcă – mi-a spus mai târziu – „N.K.V.D.“-iștii călări urmăriseră chiar prin via noastră un fugar, trăgând după el fără să-l nimerescă.

...O liniște mare mă cuprinsese, ceva ca o fericire de dincolo de lume și, deodată, mi-am dat seama cu nu știu ce umilitate că adolescența mea se sfârșise. Eram acum om matur. Și liber. Libertatea dinafară presimțeam că-mi va fi pusă la încercare și de-acum înainte, mereu și mereu, fiindcă înțelesesem mai dinainte din ce popor vitregit de soartă fac parte. Dar **libertatea interioară** simțisem încă pe când stăteam sub podeț că mi-o câștigasem năprasnic, pentru totdeauna. **A fi liber**, simțisem atunci, e să **înlături totalmente din ființa ta „frica“**. Frica de ceilalți și frica de tine însuși. Starea asta, instalată atunci în mine, o simt, neschimbată, și acum. De aceea m-am întins atâta cu aceste însemnări, deși înainte rar mi se mai întâmplase să fac așa.

*
P.S. (Din 30 iunie 1996). Recitesc aceste file îngălbenite și boțite, gândind că atunci mi s-a hotărât soarta; fie și a **Unei vieți de om – așa cum n-ar mai fi fost!**

Ștefan Cămărașu

Un om după Sfinx

Nici acum nu știu să răspund Sfinxului
merge înaintea mea, pe mijlocul drumului,
întorcând din când în când capul,
parcă temându-se să nu fug.

M-am luat după Sfinx părându-mi-se frumos
cum merge și cum își întoarce capul
și părându-mi-se ușor să-i răspund,
dar am intrat dintr-un drum în altul
și am uitat multe din câte-am văzut
și multe sunt cele ce nu le-am văzut.

Am fost un visător precoce

Am fost un visător precoce
și speram să rămân așa,
cu smălțul dinților nesparg,
cu mărgăritarele inocente
prinse de lobii urechilor.

Dar, ca mai toți cei care au învățat
să țină cuvântul
ca soldatul pușca în mână,
am tras din partea de răsărit
împotriva norilor, împotriva tăcerii,
țevile ochilor mei mirosind seara
a praf de pușcă.

Lipitorile

Nu vedeți cum urcă lipitorile pe statui,
cum sug sângele din bronz și din marmură
încercând să înceapă pustiul și plânsul?

De cântecele mele se apropie deghizate în flori,
le cumpăr din mijlocul înflorit al zilelor
și, mirosindu-le,
nu mai am nici o oglindă curată,
nici steaua păstrată tainic în ochiul
de încredere nu mai există.

Ioan es pop

Toamnă la Capri (fragmente, II)

am despre viață amintiri fără frumusețe.
poate doar lipsa de fericire mă împinge să cred
că omul nu e făcut pentru ceea ce visează.

ai văzut ce repede scad oamenii iubind?
biet idiot, nu-mi pare rău că las pe mâna ta
acest sfârșit: faci parte din înțelepciunea lui.

cine mai caută leacul în boală? puțini mai cred
în vindecarea prin spasm.
vine o zi, un an; un ceas
când adevărul nu mai are rost.

și de aici se poate începe: neadevărul adevărat,
viața și tot ce se află la capăt.
poate vei hotărî într-o zi să faci pasul ăsta înapoi:
să mergi totuși la copilul ăla-n eritreea –
l-au omorât de mult, dar tu mai ai o șansă.

bictul meu idiot, ucigaș din gratuitate.

am cunoscut această nefericire de tânără,
am avut noroc, zic eu, pentru că nici o alta
n-a fost în stare s-o înlocuiască
în tot acest lung răstimp.

nu m-am simțit niciodată bătrân lângă ea.
mi-aș fi putut permite luxul s-o părăsesc
oricând. dar n-am întâlnit nici o alta pe potrivă.
cu ea te-am avut pe tine, sărman idiot.

totuși, în ultima vreme bag seama că a obosit alături

Călătorul

Călătorul are doar lumină și drumuri,
dacă va găsi undeva o ușă deschisă
e bine să intre, să se odihnească acolo
și să povestească de ce merge înainte,
va fi uitat dar el trebuie să nu uite.

Călătorul se va îndrăgosti de fata morgana,
va căuta-o până când va fi iertat
că nu o găsește,
și va fi iertat fiindcă nu e bine
să fie lăsat călătorul să plângă.

Cal troian

Am fost lăsat cal troian în fața cetății,
dar imens, din lemn, să pot aștepta
cu zăbala timpului în gură.
Un bici nevăzut îmi lovește simbolul,
de s-ar fi uitat povestea aceea
de când eram tânăr și norocos
de mult aș fi intrat într-o herghelie
cu sânge făcut din iarbă.

Dar războiul nu s-a terminat încă
și e nevoie, deși nu mai văd Troia,
de interiorul meu de cal troian,
de vicșugul aheilor.

Ce repede

Ce repede se termină iubirile și anotimpurile,
ce repede cade lumina lor
sărbătorită cu patimă,
ce repede suntem vinovați
că am uitat tăcerile în oglinzi.

În câte o zi ne înzăpezește albul
de pe aripile fluturilor,
ce repede desenăm atunci
hărți cu iluzii și cu metafore,
învățând tropicele să fie
pe degetele noastre
inele de logodnă.

Stă poezia

Stă poezia

ca un câine legat de mine
și mușcă de picioare lumina
și latră din spatele ochilor
la străjerii care se plimbă
pe înaltele turnuri de ceață.

Te iubesc și mi-e frică

Te iubesc și mi-e frică
de faptul că te iubesc,
zilele care mă alcătuiesc
în nori tăcuți se ridică.

Pun un înger din gând
înspre tine să zboare,
în neliniștea-mi visătoare
se întoarce cântând.

Poduri fac până la pașii tăi
în fiecare zi, peste o apă,
vulnerabile, crapă
sau sunt cuprinse de vâlvătăi.

Am fost aleși să visăm

Am fost aleși să visăm
și tocmai atunci când visam mai frumos
se da o alarmă falsă,
fluturii voștri, ni se spunea,
au fost aduși sub spânzurători.

Ne apropiam de spânzurătorile trucate,
repetam mașinal exerciții de luptă,
ne-ntorceam obosiți și-adormeam.

Nu mai am clopote

Nu mai am clopote să te chem,
le-au căzut limbile în ceață
și, pe urmele tale,
pe calul alb de spume-al speranței,
o nălucă tânără sunt.

în această nefericit de lungă pace am pierdut
mai mulți dușmani decât în orice alt război.

pe un idiot ca tine asta poate să-l bucure,
dar nu pe mine care știu că ai întreținut
în așternut mai mulți războinici în această pace
decât toți vrăjmașii noștri la un loc.

și nu uita: vârsta ucide mai pe neștiute decât
războaiele.

avem mai mulți morți ca ei toți.
după încă două păci ca asta, dacă vor bate-ntr-o
noapte în porți,
nici n-o să aibă cine le deschide.

dacă femeile lor au zămislit între timp
mai mulți oșteni decât ale noastre, va fi
măcar prilej de recunoaștere și înfruntare.

dar dacă femeile lor au hotărât să nu mai nască?
ne putem încrede într-o campanie în care să nu mai
avem cu cine da față?
biet idiot, dacă ne-am pierdut dușmanii în această
lungă pace,
ai tăi n-or să se lase până nu te vor găsi.

știu că la asfințit nu mai sunt popoare care să ne
amenințe.

totuși, acolo am pus cele mai strașnice străji.
am întărit cât am putut fortărețele, am înmulțit
posturile de pază, am aruncat mii de ostași în
așteptare,
i-am forțat, chiar, să nu mai aștepte nimic.
dacă tu poți înțelege asta.

am lăsat, în schimb, în orient numai victime.
soldați și generali cu nostalgii.
opt-nouă ani poți fi fără grijă.
toți cei care se vor zbate să intre aici prin răsărit

Continuare în pagina 15

leveni curând ai tăi.

vut dreptate: ni s-au dus prea mulți dușmani
ea nefericit de lungă pace
mai avem pe cine aștepta.
și ce te vor aclama curând vor fi
arii de odinioară, noii tăi cetățeni,
idiot, copilul meu fără noroc.

nt și dintre-aceia care stăruie să dăm
me granițelor cu asupra de măsură.
le unde să mai trimit acolo trupe de pază,
ezi că fiecare zi care trece, fiecă victorie,
creștere de-acum ne slăbește?
bagă de seamă că trimit pe granițe acum
ii bărbați din oraș? în zece ani
ala va fi goală, toți ne vom fi mutat la hotare,
ș încă zece imperiul se va lăși într-atâta încât
ala va putea fi mutată oriunde și om de căpătâi
utea fi oricine și poporul tău va fi orice altceva
t poporul tău.

-mi aminte când e primăvară iarăși, poate
porni campania chiar în primăvara care vine.
și lăsat peste încăperea mea draperii prea
groase
i-e cu neputință să mă mișc până la ele.

ispărea înainte să ajung la fereastră.
nul meu nu mai umblă, dar ai putea, biet idiot,
lăși o dată dus până acolo. viața mea
pornit tocmai bine iar moartea începe

ai prost. de asta te rog:
caunul meu lângă fereastră,
mai departe acum decât granițele imperiului
și visezi la ceea ce visezi azi tu.

e, știu că n-ai să faci gestul ăsta,
haide, nu mă mai interesează deloc oștirile tale
ci mersul lor înainte. acum
nai apăr nimic. aș putea să visez pentru tine o
campanie

rimăvară, dar adu-mi aminte când se face primă-
ră, e foarte plăcută, dragul meu idiot, mă
desc numai la flori atunci.
ie n-o să pornim nici o campanie în primăvară,
dar
t biet adio al meu are să-ți fie de folos.

ți numit atâția ani la rând nemuritor încât
opțiile mele de singurătate mi-a chiar plăcut să
cred că sunt.
ă când vine unul, și e chiar acela, și îmi spune
adevăru
ață. alteori, pentru asta, ar fi atârnat în ștreang.
tru că din clipa aceea nici măcar cei care cad la
granițe
nă mai fac fericit. și nu mă mai interesează
ât ficatul, blestematul de ficat, care e făcut praf.
poate muri oare și inima o dată cu ficatul?

bine: rinichii și inima funcționează perfect.
să mor acum dintr-o neînsemnată lipsă de ficat.
ă mă gândesc bine, nici zeii n-au ficat, altfel
muriau de mult.

ultă și tu, copilul meu drag: inima merge
netulburată,
nânii sunt mai puternici decât burdufurile de
apă,
chii sună ca niște clopote. și atunci
ar trebuie să dispar dintr-o neînsemnată lipsă de
ficat?

vârâți în locul lui o pâine, ceva care să-i
semene,
pot muri ca orice muritor.
chema gărzile și le voi da imediat ordin să facă
ceva.
moare oricine, idiotule, mor eu, chiar eu,
trezește gărzile,
amă toți medicii, îmi moare numai ficatul,
na și rinichii îmi sunt încă grozave, de ce nu
mi doctorii, chiar nu se găsește în tot imperiul
un
at cât de mic să mi-l pună în loc? și gărzile de ce
nu vin
și apere împăratul?

Dumitru Icodin, pictura, Galeria Orizont

ediții

RELIGIA POEMULUI

de AL. CISTELECAN

În eleganta și liliputana colecție galbenă a Editurii „Helicon“, în care apar nume amestecate cu grație, de nu cu artă, a ieșit de curând și Paulina Popa cu **Aură amară** (Timișoara, 1996). Paulina Popa e o misticeasă a poemului, pe care-l exaltă și-l adoră ca pe o unică religie. Această fervență se trage dintr-un concept patetic al poemului și dintr-o, prin consecință, condiție sublimă a poetului. Asupra celui dintâi apasă toate rămășițele unei doctrine emfatică și eroice a poetului, refăcute în arpegii bovarice. Poemul Paulinei Popa e un jertfelnic, un devorator și un vampir, sugând sângele poetului într-o patimă înălțătoare. Poeta încearcă, de nu cu metodă, oricum cu stăruință, să asimileze simbolurile scriiturii celor cristice, menind poemului un rost mântuitor și pascal: „Poarta acestui Poem/ este închisă/ precum Poarta Sărutului.// Dincolo de ușă e ploaia/ și mahnirea/ ce o scriu pe Icoane:/ – albine de aur străvechi –// Sintagma care se hrănește/ cu sângele meu/ rarefiat în fiecare Poem.// e spinul înfipt în Lumină/ și cuiele sacre.// Dincolo/ e Sărbătoarea/ – aur ce arde/ limpede/ în curcubeu “ (**Silaba care se hrănește cu sânge**). Pofa sanguinară a poemului (de fapt, firește – a Poemului) rămâne una nepotolită și ea se unește cu vocația emfazei imediate, într-o fatală împletire: „/.../ Adâncul/ se măsoară în iubiri/ și de aceea/ fântânile stărnesc/ o sângărândă/ degringoladă-n Poeme.// Într-o epistolă sacră/ L-am ascuns/ transformând aritmic clipa/ în inimi răstignite pe cer/ și Poeme/ cu litere de sânge!“ (**Arteziana sangue**). O asemenea cruntă vocație presupune, legic, un cuvânt de foc,

pustiitor, un cristal în care se zbat energii vulcanice abia comprimate. Și chiar asta vede Paulina Popa în „interiorul Cuvântului“ – „numai tășuri înalte,/ vorbe cabrând,/ păsări spărgând/ orizontul“. Era mai mult decât imposibil ca premise atât de fatale să n-o ducă pe poetă în ispita viziunii, acolo unde suavitatea stă lângă meditația trepidantă: „În pieptul meu/ s-au aplecat fântâni/ sălbăticiind minunea./ Eretic foc,/ perete de mesteacăn/ și podoaba/ încrustată în ele.// Trăiesc amurgul aprioric/ când vânt la margini/ veghează timpul/ dinăuntru,/ repet plecările/ din mine/ o dată cu albastre/ picături,/ este târziu/ și lângă cuget:/ Fântânile sălbăticiind/ cum apodictice rostiri“ (**Fântâni**). Febra adorației urcă spre arderea psaltică, Paulina Popa intervenind adesea pe lângă Dumnezeu spre a-i mijloci accesul la idolul poemului și la limbajul său devastator și mângâietor, totodată: „Apropie-mă,/ Dumnezeule;/ de miezul încins/ al acestui Poem// și asemeni Rostitorului/ învățat/ să-i iasă flăcări din gură,/ arată-mi jăratecul/ care aprinde/ lanul înroșit al verbelor.// Mai aproape de înverzire,/ muguri melodioși/ crește-mi pe mâini/ și așează-mi în față/ naosul crinului“ etc. Ce-i poate rămâne poetului, în astfel de condiții, decât un sentiment acut până la vinovăție al responsabilității totale, al responsabilității traumatic ontologice – „Vinoavați de fulger, vinoavați de piatră,/ vinoavați de țipăt, vinoavați de ploi,/ vinoavați de păsări, vinoavați de pești...// Poeții sunt vinoavați de A FI!“ etc. Grea misie – misia poetului, mai cu seamă când renumerația imagistică și retorică după buget e mică.

În căutarea poeziei (XXXII)

CÂNTECELE DE DRAGOSTE ALE POLITEHNOCANTROPULUI

de DAN-SILVIU BOERESCU

Într-un mod mai degrabă retoric decât polemic, Lucian Vasilescu reia controversa provocată vara trecută de apariția cărții sale de debut – *Evenimentul zilei*. Extrapolarea caracterului violent erotic, neconvențional, al acestui amplu poem l-a condus, în primă instanță, pe un reputat critic contemporan la concluzia că aparentul prost gust al autorului s-ar datora studiilor politehnice ale acestuia. Chiar dacă această opinie – frizând enormitatea – a fost nuanțată ulterior, în diverse ocazii mediatice, pierzându-și finalmente virulența inițială, ea a fost aptă să declanșeze în presa noastră literară o dezbatere semnificativă asupra literarității poeziei „filologice” în contrast cu cea „ne-”, tehnică de pildă. În cadrul seriei nouăzeciste, bunăoară, exemplele erau copioase, alături de „pârâțul” Vasilescu, excelând în poezie atâția și-atâția ingineri: Horia Gârbea, Daniel Dănuțescu, Iustin Panța, Paul Vinicius și, nu în ultimul rând, Saviana Stănescu. Dacă pe unii dintre ei absența studiilor filologice formale îi va fi condus la crize erotice livrești, palpitate și greu de digerat de către reprezentanții altui tip de sensibilitate, asta nu era, desigur, consecința anilor de strungărie universitară. Mă întreb, cu ipocrită groază, ce va mai spune experimentatul meu prieten, Criticul, atunci când se va descoperi, nu peste mult timp, că și un autor-inginer ca Mihail Gălățanu, lansat acum un deceniu chiar de domnia sa, practică în noile sale volume – *Mireasa tuturor și Evanghelia pentru Barabas* – aceeași vicioasă viziune asupra iubirii, văzută (și) ca o religie a sexualității demitizante & desacralizante...

Vechea zicală conform căreia e greu de înțeles ce-are a face instrumentul de cizmărie cu unitatea teritorial-administrativă poate fi parafrazată în cazul lui Lucian Vasilescu, autor al recent apărutului tratat de *Ingineria poemului de dragoste* (Ed. Albatros, 1996), cam așa: ce-are fabrica mă-sii cu literatura tatălui? Și-ntr-adevăr, apelul la paradigma sulei ex-prezidențiale (tip Scornicești, nu Oltenița), destul de explicit de altfel – „zei și pingele flecuri/ și brânțuri șanuri și danțuri și dalbe blacheuri”, cunoaște în această carte, cu titlu atât de insinuant vis-à-vis de acea alexandrină querelle, o dramatică metamorfozare parodică. Numai că, înainte ca hârtia milimetrică să devină suportul literaturii de bucătărie („era o vreme când seara târziu după ce toți ai casei mergeau/ să se culce aprindeam aragazul și lampa de gaz și mă uitam la/ foaia de hârtie”), se vor fi trasat coordonatele nefericirii optime în sistemul de viață cartezian („ICSUL – odihnim aruncați pe la colțuri mimând indiferența//...// – încântătoarele noastre vieți publice înmiresmate grădini/ pe unde ne fugărim zilele”) ce presupun un elan tehnologic bine definit, garantând integrarea optimă în circuitul vieții și al muncii. Acesta debutează simbolic cu o alienantă intrare în șut în manieră 1984: „Știu totul din prospectul de naștere/ mai întâi se întoarce copilul cu cheia se lasă prin școli/ apoi i se dă o lopată în formă de inimă”, pentru a se transforma apoi într-un prezibil poem-formular, antologica piesă de deschidere a volumului: „Subsemnatul născut/ din elan birocratic la în județul cu domiciliul actual/ am absolvit viața generală de treizeci de ani/ (...) eu am unchi și mătuși și tot felul de acte/ eu am o grămadă de timp și o fereastră pe care mă uit/ am o cheie cu care încui și o alta/ am o țară frumoasă câmpii mănoase și cuvinte din

flori/ pe mine mă cheamă lucian vasilescu/ eu vreau// loc pentru semnătură// P.S. mai este bunica”. Jocul acesta trist de-a biografia locului comun evită însă de justete capcana unei manierizări precece. Naturalețea cu care poetul etalează toată gama de procedee „biografiste” (în fond, fiecare propunând un inventar deconstructiv) este unul dintre pariurile cele mai importante pe care le câștigă acest „tratat” de specialitate. Multe din poeme constituie veritabile recapitulări cu public ale încercărilor de laborator ale post-modernismului autohton. Totuși, chiar dacă Vasilescu parodiază cu bună știință tot ceea ce făcea de pildă deliciul *Buclicelor* cărtăresciene, cum se întâmplă în *Dacă m-aș duce la fotograf*, el nu uită să amestece în acest bălci al deșertăciunilor livrești și un personaj precum Nichita Stănescu, față de care se simte în mod particular apropiat: „duminiță dimineața la cafeaua cu lapte va spune/ ești frumoasă trebuie plătită chiria lumina/ ești frumoasă deschizi radioul taraful atâta așteaptă începe/ dă dor cât dă dor doinesc/ tot la mândra mă gândesc c-are mândra imese și/ global la ceape c-are mândra fo trei miei și// a piele de copil mirosea spinarea ei” (subl. mea – D.S.B.). De asemenea, ironia poate izvorî și din gravitatea cu care poetul își însenează propria „demascare” auto-ironică: „am satisfăcut stagiul de bărbat adoptiv care/ încă mai crede/ am fost lăsat la vatră/ cu gradul de bărbat major cu diagonală și certificat de/ bună purtare între aceleași două picioare ca între cele/ două războaie mondiale când se distila jazz/ chiar azi noapte am fost cu femeia Maria/ pe ea au împușcat-o, gazat-o, violat-o, apoi mi-au/ dat-o mie să mă fac prizonier într-o poză de bălci/ colorată cu gumă”. iar când ironiei i se adaugă senzualitatea rezultă o fabuloasă anatomie (mai mult sau mai puțin)

LUCIAN VASILESCU

INGINERIA POEMULUI DE DRAGOSTE

Editura Albatros

intimă, pentru care – dacă ar fi să caut un termen de comparație în interiorul cenaclului Universitas (din care provine autorul) – mediul poeziei lui Daniel Bănuțescu ar putea reprezenta o fericită consubstanțialitate: „predicând coapsele ei fabuloasă mișcare de idei” (Vasilescu – *Biografia chiromanțată*) vs./ & „seara în care coapsele tale debutează sub degetele lui Daniel Bănuțescu” (titlul textului în care apare versul celebrisim „fesele tale de o mare frumusețe îngândurată”); „peste sâni și se lasă ceața și mâinile mele nu mai știu pe unde să plece acasă naufragiat între/ pulpele tale cu care-mi trasai orizontul” (*Haute couture* – Vasilescu) vs./ & „ai buze de care n-o să știe buldozeristul gânduri de care nu auzise dulgherul/ și sâni de care nu va afla nici groparul” (*Te vei stafidi ca un fruct exotic* – Bănuțescu); „o să-ți acoperi mâinile cu sâni cu/ sexul despre a cărui însemnătate urmează să scriu” (*Femeia de hârtie* – Vasilescu) vs./ & „voiam s-o surprind cum mișcând un picior/ chipul ei își pierde orice însemnătate” (*Eu scriind despre Laura* – Bănuțescu); „îmbrăcată în uniforma sexului tău poruncești/ acestor cuvinte să vină” (*Playboy* – Vasilescu) vs./ & „din supra și curtea penitenciarelor cărții de rugăciune din care-ți șoptesc/ în timp ce tu așezi sex pe toate lucruri care mă înconjoară” (*Dușman al poporului* – *amant al patriei!* – Bănuțescu) ș.a.m.d. Deloc întâmplătoare coincidențele de imagerie: și unul și altul sunt ingineri made in Ploiești!!! (BONUS: „ea are un cx cutremurător de felină bengală berlină și/ un consum foarte mic de benzină la mersul de noapte când/ sâni ei desfac în extaz mirosuri turcoaz” – Vasilescu, *Dimineața unui acrobat* v.s. „Pe la Universitate unde trupul femeii e cu bobul mărunț” – Bănuțescu, *Ce-i frumos și lui Daniel îi place*) P.S. Mai e și bunica, o chema Vanessa și fiindcă a avut 167.000 de orgasme simultan a devenit transparentă, fiecare celulă a corpului ei este acum gravidă cu un domn cu barbă, pleșur, cu ochelari, directorul Institutului de Poezie Legală – mama lui de inginer, politehnicantrop înrăit, îndrăgostit! –, singurul care a reușit, ajutat de pitici, să ridice valul de carne al burții Rafirei, observând – la limita lirismului/ dincolo de ea – că sexul ei purpuriu, desfăcut, părea un pepene verde crăpat, o imagine cheamă alta, în spatele sticlelor pe jumătate pline sclavele arâmii își masturbau stăpânii iar plăcerea atârna, zdrențuită, de marginea zilei, scrie și pentru noaptea asta se va plăti un preț bun, în pântecul ei dimineața zvâcnește ca laptele într-o țâță de tânără mamă, muți mâinile pe trupul ei D7 D5, cuvintele te cuceresc cu tandrețea și disperarea unei boli de piele, NUMELE LUI DUMNEZEU CÂND SE ALINTĂ E MEDLEY, el știe că sâni ei sunt locomotive istoriei și ei circula prin Univers cu viteza legală a iluziei... – CE FACEM ȘEFULE? – VIOLEAZ-O! spuse vornicul.

MISTERUL DATEI TRATATULUI DESPRE SUBLIM»

de GHEORGHE CEAUȘESCU

Una din enigmaticele asupra căreia s-au concentrat detectivii specializați în domeniul Antichității greco-latine, dar care pare a mâne mai departe, vorba lui Matei Caragiale, „sub pecetea tainei“, te tratatul Despre Sublim. Atât autorul, cât și data apariției sale constituie un mister pe care erudiții s-au străduit zadarnic să-l rezolve timp de mai multe secole: o carte, considerată pe drept cuvânt bijuterie a criticii și esteticii literare antice, nu și-a relevat originea, ciuda eforturilor depuse.

Prima ipoteză privind datarea a fost secolul III d.C., tratatul fiind atribuit lui Cassius Longinus, ministrul reginei nobila a Palmirei, retor neoplatonician. Identificarea, argumentul principal l-a constituit meșteșgul de Longinus pe care l-a avut ministrul nobiliei, nume care se regăsește și pe manuscrisul principal al tratatului. Dar multe și alte argumente – stilul sec al lui Cassius Longinus, imposibilitatea unui elogiu adus taurării păcii universale în timpul domniei lui Aurelian, când imperiul roman trebuia să se întindă pe Rin, Dunăre și Eufrat –, pentru a amena numai câteva, au contribuit la discreditarea definitivă a acestei atribuiri. Într-o tăzi marea majoritate a cercetătorilor consideră că tratatul a fost scris în timpul domniei lui Augustus. Recent editorul italian Carlo Maria Mazzuchi încearcă să fixeze mai precis data: „actualitatea păcii universale (44,6) are a se referi la evenimentele memorabile, ca închiderea templului lui Ianus (în anul 29 și 25 î. H. – cf. Cassius Dio 51, 20, 4; 53, 20, 4 – și, respectiv, dar nu pusă în practică încă o dată în 10 î. H. – ibid. 54, 36, 2) și construirea lui Ara Pacis inaugurată în 30 ianuarie 9 a.C. N-ar fi de conceput o judecată atât de măgulitoare, dacă începutul ar fi avut de înfruntat insurecția iudaică din 66-70 (...) sau trauma revoltei numite și dalmatică (6-9 d.C.; cf. Suetonius, *Tiberius* 16,1: „cel mai grav dintre toate războaiele externe după războaiele celtice și iberice“ și „fatala catastrofă a lui Varus“ (9 d.C.). Cu alte cuvinte, editorul italian socotește că tratatul va fi fost scris înaintea erei creștine. Este să argumentul principal, cel referitor la elocința adusă păcii universale care ar fi fost imposibil la o dată ulterioară, nu rezistă la analiza, deoarece găsim la Tacitus în *Istoria* 1,73-74, discursul lui Petilius Cerialis, o celebrare a păcii universale în plin război împotriva coaliției antiromane conduse de împăratul Iulius Civilis și când războiul iudaic nu era încă încheiat. Așadar, ipoteza datării în timpul domniei lui Augustus nu este obligatorie.

După opinia noastră cheia pentru dezlegarea misterului se află în capitolul 44 al tratatului, în care se scâpat acribiei cercetătorilor; aici editorul își pune următoarea problemă: de ce în epoca sa a decăzut oratoria, „de ce nu mai erau născuți naturali geniale și de un nivel superior decât în epocile rare excepții“. Decăderea oratoriei a fost considerată în decursul întregului secol I d.C. pe lângă grecii, subliniez pe romani; între greci doar Dionis din Halicarnas susține că după

Alexandru Macedon retorica a dat semne de oboseală și risca să dispară, căci devenise pompoasă, insolentă, dezordonată, refractară la filozofie și cultură intelectuală; motivul decăderii ar fi fost în opinia lui Dionis pernicioasa influență asiatică; în timpul lui Augustus se produce însă o resurrecție care, cu excepția unor orașe din Asia, s-a generalizat în tot imperiul. Or, afirmă sentențios Dionis, Roma a fost cea care a determinat schimbarea salutară, iar climatul favorabil creat prin instaurarea principatului a stimulat apariția unor opere oratorice, tratate filozofice, istorice în care grecii și romanii rivalizau între ei. Așadar, în timpul lui Augustus oratoria nu înregistrase vreun declin, ci, dimpotrivă, grație influenței Romei ea își regăsise vigoarea care-i fusese distrusă de pervertitoarele influențe orientale. Și cum în vremea lui Augustus nu exista conștiința unui regres cultural, tratatul *Despre Sublim* nu are cum să fie datat anterior anului 14 d.C., anul morții fiului Divinului Iulius.

Am spus că problema decăderii oratoriei i-a obsadat pe romani. În prima jumătate a secolului, Seneca retorul afirmă în *Controversiile* că opera de antologare a oratorilor generației precedente pe care o întreprinde este necesară pentru a putea fi măsurată diminuarea zilnică a talentelor și cum degerează o artă care în vremea lui Cicero era pe măsura celei grecești. Pentru explicarea decăderii Seneca pune mai multe ipoteze: fie dorința de lux dominantă în epocă, fie dispariția recompenselor pentru o artă atât de nobilă și producerea emulației numai în domeniul rușinoase, fie destinul a cărui lege malignă impune ca orice a ajuns la desăvârșire să decadă mai repede decât s-a ridicat. În orice caz Seneca este indignat de faptul că tinerii se complac în lene: ei își petrec timpul în somn și indolență, în dansuri și cântece, se efeminează și au atitudini obscene. Asemenea preocupări nu pot conduce la împlinirea idealului lui Cato cel Bătrân, conform căruia oratorul trebuie să fie „un bărbat cu înaltă ținută morală, priceput în arta vorbirii“. Cu alte cuvinte, pentru Seneca depășirea de la aspirațiile înalte ale epocii lui Cicero la preocupările meschine ale contemporanilor săi, dorința de lux și de plăceri ar constitui motivele decăderii elocinței.

O generație mai târziu, Petronius revine la discuția în *Satiricon*. În opinia sa doi factori au distrus oratoria: școlile de retori, în care profesori pedanți îi învățau pe elevi lucruri artificiale, fără legătură cu viața, al doilea, influența orientală pe care în bună tradiție

ciceroniană o consideră vinovată de vicierea nu numai a oratoriei, ci și a poeziei și picturii: „De curând astă vorbărie goală și umflată s-a abătut din Asia asupra Aenei și, asemenea unui astru pernicios, a distrus spiritul tinerilor aspirând către înălțimi; o dată distrusă regula, elocința și-a pierdut suflul și vocea. (...) Însăși poezia și-a pierdut imaginile sănătoase (...); chiar și pictura a avut aceeași soartă, de când îndrăzneala egipteană a redus regulile unei arte atât de nobile“.

În vremea flavilor faimosul Quintilian a publicat o carte, din păcate pierdută, *Despre cauzele coruperii elocinței* în care aborda problema decăderii oratoriei. Din unele afirmații formulate în *Institutio oratoria* putem reconstitui ideile lucrării. Motivul decăderii se afla în școlile de retori, deci aceeași concluzie ca la Petronius. De aceea Quintilian încearcă să corecteze erorile care se făceau în școli, propunând în *Institutio oratoria* un întreg sistem care trebuia să conducă la formarea unui orator desăvârșit.

În sfârșit, ultimul autor latin preocupat după știința noastră de problema oratoriei este Cornelius Tacitus. Acesta în *Dialogul despre oratori* consideră că instaurarea puterii personale nu este propice oratoriei: inactivitatea instituțiilor tradiționale romane și disciplina impusă de Augustus au „pacificat“ până și elocința. Pax Augusta este incompatibilă cu elocința. Tacitus este primul autor, cel puțin în lumina textelor ajunse până la noi, care introduce în discuție factorul politic. Acolo unde puterea e absolută, dispare oratoria; în consecință, instaurarea puterii personale a pus capăt marilor elanuri oratorice; oratorii apar numai unde domnește spiritul de libertate. În *Istoria* Tacit revine asupra problemei raportului dintre cultură și puterea personală: „după bătălia de la Actium, când pentru restabilirea păcii a fost necesar ca întreaga putere să fie conferită unui singur om, au încetat să mai apară mari talente literare“.

Așadar, pentru Seneca retorul, luxul a determinat decăderea oratoriei, pentru Petronius, școlile de retori și influența orientală, pentru Quintilian, școlile de retori, iar pentru Tacit, instaurarea puterii personale după bătălia de la Actium.

Să vedem ce spune în această chestiune Pseudo Longin; el își pune întrebarea dacă e cazul să dea crezare „opiniei curente“ că numai democrația este propice elocinței și că numai libertatea este aptă să declanșeze gândurile înalte ale geniilor; „astăzi suntem elevi la școala servitului legal“. Deci, conform mărturiei anonimului, ideea că absența democrației, a libertății politice conduce la decăderea oratoriei era curentă în epoca sa. El se disociază de această explicație, nu intru în detalii, dar afirmă că ea se bucura de o largă răspândire. Or, singurul autor roman care discută problema raportului dintre factorul politic și evoluția culturii este Tacit. Așadar, numai în perioada în care istoricul roman publica *Dialogul despre oratori* putea fi „curentă“ în cercurile literare opinia că decăderea oratoriei se datorează absenței libertății politice. După toate probabilitățile Tacit și-a publicat dialogul în anul 102 d.C., ceea ce înseamnă că tratatul *Despre Sublim* datează de la începutul secolului al II-lea d.C. Cu Tacit și Pseudo Longin se încheie o discuție începută la Roma în timpurile lui Tiberius; dincolo de domnia lui Traian problema decăderii culturii nu mai preocupă pe nimeni.

Astfel, credem, am reușit să fixăm momentul „crimei“; autorul rămâne mai departe necunoscut. Poate descoperirea unui element nou ni-l va dezvălui, altfel chestiunea va rămâne mai departe, ca atâtea altele din timpurile Antichității, „sub pecetea tainei“.

PRE-CINEMATOGRAFUL

de MANUELA CERNAT

Mai puțin cunoscută marelui public, istoria dezvoltării magiei imaginilor, de la camere obscure la cinematograful, oferă savuroase reconstituiri ale primelor spectacole de pre-cinematograf. Aduse de prezentatori veniți de pe alte meleaguri, diferitele modele de **lanterne magice** care prin trucuri optice creau iluzia mișcării din succesiunea unor imagini fixe, au străbătut în lung și în lat și provinciile române, încă de prin secolul al XVII-lea. Succesul lor fusese pregătit de mult gustatele comedii populare cu umbre și marionete, faimoasele **Karakoz**, numite astfel de la unul din personaje, de sorginte turcă. În țesătura acestor spectacole erau înglobate și elemente de lanternă magică.

Prima certificare memorialistică datează din 1806, din vremea ocupației rusești a Moldovei când, potrivit amintirilor postelnicului Manolachi Drăghici, „veniră la Iași niște nemți cu camere obscure și panorame, în care se vedeau diferite războaie și cele mai frumoase orașe din Europa. Aceștia, mergând pe la casele boierilor le arătau pe pereți diferite desemnuri (umbre chinezești) și când aceștia se duceau la băile de la Strunga, în apropiere de Târgul Frumos, care pe-atunci erau căutate de aristocrația Iașului, veneau și nemții cu panoramele lor și petreceau și ei acolo, tot timpul băilor, producând boierilor cea mai mare și unică petrecere ce aveau în timpul acela.”¹⁾

În Muntenia, prima atestare a prezenței pre-cinematografului o avem din vremea lui Vodă Caragea.

La București, în 1812, anul înfrângerii lui Napoleon în Rusia, „în fundul curților banului Manolachi Brâncoveanu” se instalase o panoramă cu „vederile cele mai însemnate din lume, cu încoronările mai multor regi și împărați, cu întâmplări din viețile oamenilor vestiți ai pământului.”²⁾ Era un adevărat **teatru optic**. Pentru întâia oară se arăta o asemenea minune în capitala Țării Românești care începea acum să atragă și pe pribegii negustori de spectacole. „Și din patru părți ale orașului curgea lumea și roii neîntrerupt să privească, să se mire și să aibă ce povești.”³⁾ Înghesuiala era atât de mare încât se pare că deabia după câteva luni negustorii și gloata celor de jos putură străbate înăuntrul, „căci letcile și caleștile se țineau lanț, zi după zi, în curtea Brâncoveanului”⁴⁾.

Șocul nemaivăzutului meșteșug trebuie să fi fost cu adevărat grozav. Cam de calibrul celui resimțit în 1895 de primii spectatori ai lui Lumière peste care de pe ecran se năpustea o locomotivă. De altfel, în chiar acel an, final de secol, redactându-și monumentală lucrare **Teatrul la români**, D. Ollănescu comentează impactul psihologic al pre-cinematografului în termeni în care contemporanii lui vor comenta impactul invenției lui Lumière: „Lucrul parcă era aevă, văzut și pipăit trăia, se mișca, vorbea (sic), te plămădea și pe tine la un loc cu dânsul, așa că la urma urmei nu mai știai dacă nu erai și tu părtaș la cele ce-ți răsăreau în față. Icoanele își întipăreau cu atâta putere viața și mișcarea în ochii cei lacomi și neispitiți, încât absorbeau simțirea și confundau cu dânsle întreaga ființă

a privitorilor.”⁵⁾

În 1816, „sătul de huzur”, norocosul sas Mathias Brody, care instalase panorama în curțile Brâncoveanului, „ridică șandramaua și sătul de existența de nomad de până atunci plecă să se facă moșier.”⁶⁾ Cu banii agonisiți de la valahii cei curioși și dornici de noutăți, își cumpără pământuri și acareturi în Transilvania, unde trăi până la adânci bătrâneți, mulțumind în fiecă dimineață lui Dumnezeu pentru gândul cel bun ce i-l dase să își încerce norocul cutreierând lumea cu căruța lui de vise. Între timp, locul eliberat de la București căpătase vad. Cumpărat de Iordache Slătineanu avea să găzduiască celebrul **Teatru Momolo**, ridicat peste doar câțiva ani la intersecția străzilor Academiei cu strada Nouă (actuala Edgar Quinet), adică tocmai în perimetrul viitoarelor bulevarde ale filmului de la începutul veacului viitor!

În sfârșit, prima datare documentară a unui spectacol de pre-cinematograf în Principate datează din 1832. În vremea în care Charles Darwin își începea cercetările la bordul corăbiei „Beagle”, în dulcele târg al Ieșilor, **Albina Românească** a lui Gheorghe Asachi consemna sosirea **cosmoramei**, zisă și **panoramă**, prezentată de Ion Mancini „în casele cele noi ale lui Petru Bacalu, pe ulița cea mare.”⁷⁾ Deschisă pentru public, „în toate zilele”, de dimineață până la prânz și după amiaza până la ceasurile opt ale serii, drăcovenia oferea în schimbul a sorcoveți (copiii plăteau doar jumătate din preț) „privirea sau icoana lumii în care, prin zugrăviri dibace a lucrurilor cu sticle optice și ocheane mărice, înfățișează obiecturile în chip chiar asemănător cu adevărul, cele mai însemnate capitale, obeliscuri, monumenturi, zidiri de pomenire, întâmplări foarte curioase din istorie și multe alte lucruri vrednice de vedere și de care s-au mirat locuitorii.”⁸⁾

1) T.T. Burada, *Istoria Teatrului în Moldova*

2) *Ibidem*

3) D. Olănescu, *Teatrul la români*

4), 5), 6) *Ibidem*

7) *Albina Românească*, 4 septembrie 1832

8) *Ibidem*

FORFOTA TEATRULUI DE STRADĂ

de REMUS ANDREI ION

În România nu există teatru în aer liber, ci doar parțial în aer liber, nu există nici festival de teatru de stradă, nici trupe care să se ocupe în mod deosebit de spectacole stradale. Gustul jocului spontan, antrenat de foiala piețelor sau a bălciurilor, a dispărut sau suferă de o anchiloză îndelungată. Doar tarafurile și echipele de dansuri folclorice mai au șansa unui spectacol în aer liber. (Să mai adăugăm și concertele rock sau de tip Michael Jackson care ies din sală pentru mai mulți spectatori). Teatrul însă este instituționalizat, birocratizat, închis în instituții, are nevoie de subvenții și sponsorizări pentru producții, nu merge fără directori, contabili, instituții patronatoare, cabine, tehnicieni, lumini sofisticate, trape, croitori, portari, pompieri... Din când în când mai iese un spectacol în stradă, cel mult unul pe stagione (de exemplu „Eunucul” la Sf. Gheorghe), la câte un festival mai sosește eventual o trupă de commedia dell'arte care joacă printre trecători, dar nu avem nici o trupă care să trăiască din teatru în aer liber. În Anglia și Olanda, de exemplu, se organizează festivaluri de teatru de stradă care antrenează mai multe orașe timp de mai multe săptămâni. La noi răbufnește uneori câte un

proiect precum itinerariile Teatrului „Masca” sau „Trupa pe butoaie” creată prin 1992 la Tg. Mureș de Victor Ioan Frunză – Vlad Rădescu (mai nou devenit proiect UNITER).

Există totuși un loc unde de patru ani se încearcă memorarea gustului medieval al petrecerilor-spectacol. Este Sighișoara cu Festivalul de Artă Medievală pentru Tineret. După tot felul de încercări, fără sprijin financiar din partea autorităților locale și centrale, și acest festival a devenit o instituție, o afacere, cum ar spune capitaliștii. Dar a rămas un festival în aer liber care are două secțiuni oficiale: teatru și muzică, dans. La care se adaugă o a treia, cea a publicului, care este cea mai importantă. Cetatea cu farmecul și noblețea ei atrage mii de tineri entuziaști care vin să petreacă trei zile și trei nopți. Lecturând programul festivalului constăți imediat că titulatura „artă medievală” nu este respectată. Nu poți integra în medieval numere de step sau parade de costume complet fanteziste și inutile. Atmosfera medievală o dă forfota, ori străduțele și piețele construite în geometrii imperfecte au fost pline de tineri care forfoteau, își construiau, în fond, propriul spectacol. Cele două secțiuni ale festivalului au fost reprezentate disproporționat.

Muzica a avut mult mai mare succes decât teatrul. Toate grupurile de instrumentiști au cântat permanent: muzică preclasică, prelucrări competente, fantezii și improvizatii inteligente pe teme vechi, orgă în Biserica Mănăstirii. Și pe toate o vedetă: Nicu Alifantis care nu a cântat nimic medieval, a jucat într-un recital alături de Horațiu Mălăele. La teatru au fost mai multe vedete, dar fără spor. Directorul artistic al festivalului, regizoarea Cătălina Buzoianu, nu a călcat prin cetate, și-a trimis doar studenții; Dan Puric și Carmen Ungureanu au umplut prima seară cu un spectacol foarte bun de pantomimă și step (!); George Ivașcu și Marius Gălea ar fi trebuit să joace Molière pe o ploaie torențială; „Trupa pe butoaie” în varianta fără butoaie și pe fugă (așa ca la un show de după amiază) nu s-a auzit bine și are un repertoiu neschimbat de câțiva ani; Horațiu Mălăele a ținut tonul lui Nicu Alifantis. Cei care au jucat mai mult au fost studenții de la Academiiile de teatru sau din trupe de amatori (Casa de cultură din Sighișoara). În general, încercările teatrale pregătite în săli și scoase brusc în stradă, jucate în Piața Cetății, Piața Muzeului sau Piața Răuștelor au fost dezmembrate, au ajuns doar elemente de anturaj, nu spectacole. Cu excepția grupului de copii ai străzii de la Fundația Parada (antrenați de francezi) care merg pe picioaroange, înghit flăcări, nu fac teatru ci jonglează cu mare poftă. Adevăratele vedete au fost cei care au dansat pe picioaroange.

La Sighișoara suportul este minunat – cetatea, ideea festivalului este binevenită și are mii de susținători, doar organizarea este încă neprofesionistă. Este un festival în aer liber, cel mai bun, singurul cu pretenții culturale. Rămâne doar ca forfota tinerilor veniți la festival să fie întregită de forfota artiștilor invitați la Festival.

EUROPA MUZICALĂ LUNA AUGUST (II)

de GRETE TARTLER

român pentru toate timpurile. Tingerea din viață, la 15 august. a lui Sergiu Celibidache a prilejuit ecouri în presa europeană, care l-a lozof al muzicii", singurul care „nu sunetul cu muzica”. Născut în 1912 la absolvent al Conservatoarelor din Iași Sergiu Celibidache a părăsit România afirmându-se între 1945-1952 la Filarmonicii din Berlin, luându-și în perioadă doctoratul în muzicologie, a tot mai mult succes în toate orașele pentru a se stabili, începând cu 1979, or permanent al Filarmonicii din . Din 1990 a revenit și în România, ca onorific al Filarmonicii „George dar atunci era demult modelul celor i muzicieni români. Dan Grigore, unul cipolii maestrului, s-a bucurat de șansa i de el semn dumnezeiesc – de a alături de acesta, la München, pentru ară, încă în vara acestui an. „Acest

semn eu l-am citit ca pe o speranță că România poate renaște”, a declarat Dan Grigore la BBC.

Concerte în cer. Pentru a-și îmbunătăți imaginea zdrențuită de, vai, destule accidente, aeroportul Düsseldorf a sponsorizat concertele „live” (fapt de care nu s-a îndoit nimeni!) ale vestiților Carreras, Domingo și Pavarotti, care au călătorit cu trei avioane diferite spre a cânta, în 28.8., la Stadionul Rinului din oraș. Un cor american a concertat și el de curând la mare altitudine. Iată un bun debușeu pentru muzicieni și o idee care merită răspândire: să fie plătiți pentru concerte în avion, pentru a liniști astfel cu talentul lor nu numai pasagerii pământeni ci și destinul.

In pragul toamnei. La Palatul Culturii din Dresda, Michel Plasson va dirija simfonia a IV-a de Mahler (așteptat cu emoție de presa germană: „un cer plin de viori”) la 31 august și 1 septembrie, precum și concertul de Sostakovici cu violonistul Maxim Wengerow. Tot la 31 august – 1 septembrie (moment de

revenire a toamnei, cu interesul acut pentru muzică) compozitorul Peter Michael Hamel, n. 1947, și-a programat premiera operii despre holocaust, pusă în scenă de regizorul Nullo Facchini la Koblenz.

Stilul poetic la modă. Mai nou stilul Sronicarilor muzicali europeni debordează de poezie. Anne-Sophie Mutter, care a interpretat la Hamburg concertul de Brahms, a primit „declarații de dragoste” în lege de la muzicologul Joachim Kaiser – vrăjit de vibrato-ul ei „delicat, niciodată gras” și de „puritatea ei vie”. Despre regizorul elvețian Christoph Marthaler (n. 1951 la Zürich), care a debutat la Salzburg (11-28 august), vrăjit de aura locului, s-au scris adevărate poeme: datorită lui, regia de teatru a început să asculte reguli muzicale, să „pulseze ca un ceas de un ritm nevăzut”, să construiască auftakt-uri, să se „strângă” în momentele tensionate ca un arcuș, să cânte temele cu variațiuni fără cuvinte, să impună teatrul instrumental. Sunt laudate personajele sale mute care se mișcă în ardante spre a ridica, în **Pelléas și Melisande**, păsări moarte de pe scenă, sau a-și turna unul altuia picături în ochi, „lunatici din visul unui virtuos”. Debutul la Salzburg – cu **Pierrot lunaire** de Schönberg (melodramă compusă în 1912) – îi pune în valoare regia care nu accentuează acțiunea, ci imaginile și atmosfera: poveștile fantomatice ale poemelor Jugendstil de Albert Giraud („roșii, -mpărătești rubine, stropi de sânge-ai vechii glorie”). Tot pentru prima oară s-a „jucat”, în regia lui, la Salzburg, **Cvartetul despre capătul timpului**, scris de Olivier Messiaen în 1940 în prizonieratul german și inspirat de relevația johanică: „... ca de acum încolo să nu mai existe timpul”. Din fericire, acesta a continuat să existe, ceea ce se simte în regia lui Christoph Marthaler.

lumea literară

EREMONII FLUTURASI

nu vor, scriitorii se maturizează sub și Uniunea nu uită să-i omagieze – mai importanți –, la anumite vârste. de li se acordă, am constatat, îi încântă, că au prilejul să-și dezvăluie profesiuni nță, să se reîntâlnească cu vechi și i prieteni, să ciocnească o cupă de . Am consemnat la timp evenimentele nu le vom uita nici pe cele în curs de are. Ultimul sărbătorit a fost legendarul vizirescu care, de altfel, în această vară, ordat și-un larg interviu, publicat în 30 al Luceafărului. La 93 de ani e încă ță activă în literatura noastră. Acest i subliniat Ana Blandiana, Alexandru u, Laurențiu Ulici, dar și alții, care au se ridice în picioare în fața celui care s cu tărie ciumei roșii. Se pregătesc trece pe la Casa Monteoru, în vederea Adrian Marino (75 ani) și Ștefan cu (70 ani). ● Frenesia de la microfon izându-se cu ochii, și-n cărți. În câțiva Dobre a acoperit ceea ce alții nu reușesc viață: a scris opt cărți despre itățile sportive ale țării. De curând, s-a în Bănie să afle de unde a venit țaria ar, ajuns acum prosper om de afaceri:

Rodion Cămătaru. Exaltat, intrând cumva în postura centrului atacant, căci, dacă nu te contaminezi, spectatorii nu te cred, Ilie Dobre e la pândă pentru a ridica panegirice și altor valori, rămase puțin cunoscute tinerilor noștri. ● În orice fotoliu s-ar afla mai marii noștri, dacă nu-și lasă numele înșirat pe o carte, nu simt că au trăit plenar. Plumbuitu' a râvnit la o bibliotecă, dar fluturași au ajuns efemeridele sale orientări și cuvântări. Călându-i pe urme, nu numai la Cotroceni, Ion Iliescu ține și el să dea mărturii în veac (și veacuri!) și scrie cu frenesia lui Ilie Dobre. Nevoind să rămână de elicopter (sau căruță!), Adrian Năstase vrea să lase și el urmașilor lui văcărești vorbe, purtate pe la microfoane și plasate prin Cameră. Să ne demonstreze că n-are îndeletniciri dosnice și că totul e la vedere, s-a lansat la librăria Eminescu, la braț cu șturlubaticul Mihai Stănescu, ilustrator de șotii și caricaturist de patru case. ● Cum gloria cântă prin cuvinte, și alte nume se țin de scris. Pictorul monștrilor preistorici, dar și al acelora de la Palatul Primăverii, l-am numit pe Sabin Bălașa, a comis ceva care-i trădează intențiile literare. Poate, cândva, intrați în posesia unor astfel de cărți, vom vedea cum stăm la capitolul polivalență artistică. Unii se vor lăsa păgubași, alții, nici în ruptul capului!

FUNDAȚIE CULTURALĂ ÎN ALBANIA

În Albania a luat ființă, nu demult, prima fundație culturală din istoria acestei țări, Fundația VELIJA. Președintele și susținătorul acesteia este dl VEBI VELIJA, un business-man de origine albaneză stabilit din 1990 la Tirana, unde și-a transferat și centrul de greutate al afacerilor. Fundația a instituit două premii literare, Premiul internațional „Kadaré” (20.000\$) și Premiul național „Velija” (5.000\$). Primul beneficiar al Premiului „Kadaré” pe 1995 a fost marele scriitor argentinian Ernesto Sabato, motivația fiind „întreaga activitate scriitoricească, o carieră dedicată adevărului și sufletului omenesc”. Fundația a acordat, în cadrul Festivalului Teatrului Albanez, un număr de 11 premii unor reprezentanți de marcă ai artei dramatice din Albania. Tot ea sponsorizează apariții editoriale, organizarea de concerte, expoziții etc. sau acordă burse în străinătate unor tineri albanezi merituoși.

Dl. VEBI VELIJA speră ca, prin construirea unei filiale a Fundației în Statele Unite, să poată atrage în această operă de interes național pe unii dintre albanezii „de succes” din SUA.

Marius Dobrescu

Jose Sarney (Brazilia)

Om politic (președinte al Senatului și Congresului, fost președinte al Republicii Federative a Braziliei) José Sarney este totodată om de cultură, prozator și poet de certă valoare, care nu se sfiște să mărturisească: „Îmi place politica, dar ador literatura“. În România i s-a publicat volumul de povestiri *Apele de miazănoapte* (Univers, 1986, în traducerea subsemnatei) în a cărui sferă intră și cele două texte de mai jos, inspirate din viața aspră a migranților care părăsesc nordul sălbatic, uscat, rebarbativ, al „continentului brazilian“, în căutarea, adesea iluzorie, a unui pământ mai ospitalier.

Recent (1995), și poate în atmosfera și perspectiva semimilenarului descoperirii Braziliei, care se va celebra în anul 2000, José Sarney a publicat romanul *Stăpânul Mării*, unde, după cuvintele poetei critic literar Lucy de J. Teixeira, „prisma regională“, deplasându-se, se transformă spre a sugera un trecut glorios în care lusitanii inaugurează și comandă epoca marilor navigații“.

BALE DE SÂNGE

Călătoria a început printre gemetele coșarnițelor din împletitură de bambus și pasul domol al măgarilor. Oameni și dobitoace călcau pe cărările tăiate între maluri abrupte și platouri, în dorința de a merge mai departe, ca și cum ploile ar fi avut un loc anume unde să-și verse apele. În conștiința tuturor, podișul Araripina era condamnat și trebuia părăsit. Să umble cu pași lungi, cu coapsele îndoite, cu picioarele moi și cu ochii în pământ, printre gropi și pietre, ca să calce sigur.

Renira, în față, înfrunta vântul, soarele, miresmele tuturor vrăjilor pe care fusese menită să le descopere. Angelim tropăia cu pas de vâcar și rumega, cu anii săi puțini, dorința să afle lucruri îndepărtate.

Deodată drumul de răspântie, măgarul șovăind, curba vicleană ce părea să-i ademenească s-o ia și să n-o ia pe acolo, și, participând la toate, șirul celor care înaintau. Colbul strârnit din țărâna uscată. Totul mirosea a praf răscolit de aer și punea stăpânire pe nări, pătrundea prin urechi, îmbăcsea părul și sprâncenele și pielea risipit pe pielea celor care cunosc meșteșugul de a fi iuți de picior.

Jerivaldo dormea din mers și privea fără să vadă, cu genele lipite între vise de beții și valurile unor nopți ce nu se mai sfârșeau. Tropăit lent și rapid, constant, amar, aspru, umplând mersul acelor oameni necăjiți, care s-au născut ca să vadă cerul apelor și pământul secetei.

Se însera. Au făcut popas. Poverile coborâte, desăgile de asemenea. Animalele spălate și cu talăngile puse. Trupurile culcate sau așezate erau toate numai tăcere. Pirostriile instalate, buștenii de graveto¹ aprinși și focul s-a născut printre pale șovăielnice și pocnetele crengilor verzi. Fasolea amestecată cu apă, bucățile de carne uscată, făina de manioc și împărțirea rațiilor. Greierii țărâiau încet și intermitent, iar în depărtare cântecul răgușit și aspru de piașarea încheia seara.

Dârză, Renira avea grijă de toate. De la cazane la oalele ușoare, de la cântărirea orezului la bucățița de slănină.

Jerivaldo era agitat. Intra în hățiș și venea înapoi, scoțând șuierături despre care nimeni nu

putea desluși dacă erau urlete sau cuvinte. Pădăcência i-a făcut semn să vină. Nu i-a spus nimic. De ce să spună, dacă refugiații de secetă nu vorbesc și n-au nimic să-și zică.

Deodată, Ardosino a început să cânte. Un cântec vechi din cele care povestesc cum l-a primit Fecioara Maria pe înger și a ajuns în Caruaru ca să asiste la liturgia de Crăciun de la miezul-noptii.

Fecioara Marie
Floare de iubire
Mi-o salvează mie
Din codrul mahnirii
Călărind pe bou bouarul
La târgul din Caruaru.

Dar cine era Ardosino ca să cânte așa? Din familia Também, i se stinsese glasul în boarea privirilor Renirei. Era cântecul lui Zé Limeira care, la bâlcuirile din părțile acelea, repeta refrene și glume printre sunete de chitară și baligi de bou. Ardesino s-a oprit. Jerivaldo avea ochii mai lunecoși ca oricând. Pe neașteptate a scos un strigăt:

– Noaptea desişului a murit. Trageți în refugiați!

Renira i-a strâns tare brațele, i-a găuit vocea și l-a apucat de grumaz ca și când ar fi vrut să-l sugrume, doar-doar va înceta cu țipetele care-i scoteau pe toți din minți în noaptea aceea, a opta din călătoria care-i îndepărta de cerurile secetei. Dar nimeni nu se mai putea stăpâni, sunetele înăbușite erau mai greu de suportat decât cele fățișe ale lui Jerivaldo care nu era beat, ci stăpânit de demonul pribegiei.

– Jerivaldo s-a dat în vileag; a țâșnit vocea copilului Joaquim Assis.

Deodată, ca posedat de diavol, Jerivaldo a început să-și sfâșie hainele, să sughită și să-și muște buzele până la sânge, iar sângele acela vărsat ca balele părea potirul nebuniei celui care nu știa de nici unele și dorea totul. Renira, fermă, l-a înșfăcat din nou cu putere și l-a îmbrâncit pe frunzișul uscat de tamboril² risipit prin tabără.

Toți îl țineau. Demonul nebuniei îi stăpânea trupul și dinții care mușcau de parcă ar fi smuls din toți bucățile ce-i erau mai la îndemână.

Renira a dat să-l lege dar, deodată, s-a oprit și a rostit descântecul pentru cei îndrăciți:

Satană, foc blestemat,
Te reneg, nebun pribeg.
Șapte răni în șapte pieți,
Șapte lănci în șapte vieți,
Piei, Satană, dintre drepti!

Jerivaldo a adormit. Noaptea a trecut. Dimineață, când razele soarelui își vesteau

sosirea, s-au trezit toți la strigătul lui de luptă, nebun, blestemat, tăios:

– Soare, zahăr și pișat de capră.

SCÂNTEILE SĂRII

De o săptămână convoiul păsea pe teritoriul statului Maranhão. Pădăcência, dârză, în frunte, ritma pașii. Un, doi, trei, mărșăluitul picioarelor pe cărările desişului și ale soarelui, tot mai sus, spre Buriti Bravo. Moș Barralho și Gargalhão erau ultimii. Numai piele și oase, cu degete reci și pata aceea galbenă pe tot obrazul și pe ochi, mâna foamei așternându-li-se peste sânge și văz. Amândoi se orientau după tropăitul pașilor celorlalți și după mirosul colbului stârnit. Ochii împăienjeniți se pierdeau în verdele cenușiu, numitor comun al frunzelor ce treceau, fără deosebire de crengi, drumuri sau sol. Maridonio îl ducea de mână pe ultimul – pe Borrhalho – Bigo, pe Gargalhão. Târâți în ritmul halucina... al marșului care acum devenise ritmul lunilor.

De departe se zărea o pârlăoagă de tucum³ și un fum șerpuitor ce se înălța dintr-un rug de scoarță de babaçu⁴. O tulpină de paineira⁵, o casă, în poartă o femeie de vreo douăzeci de ani, stând pe vine, fumând dintr-o pipă lungă. Focul stins sub pirostriei și pătura veche, în romburi de culoare deschisă, învăluiau bucătăria în lumina aceea străvezie de părăsire în care oalele par stafii suspendate în văzduh.

– Bine-ați venit, oamenii lui Dumnezeu!

– Bine te-am găsit și Domnul să te aibă în pază, a răspuns Jasmina Também femeii care a salutat convoiul în trecere. Nimeni nu s-a oprit și nici nu dorea să se oprească. Dar femeia ghemuită s-a ridicat și a început să țipe:

– Ajutați-mă, oameni buni!

Toți s-au uitat în direcția de unde pornea țipătul și umbra aceea a venit alergând, ca și cum ar fi fost umbră și ființă omenească în același timp, una împletindu-se cu cealaltă. Pădăcência a ridicat brațul și a întrebat:

– Ce-ai pățit, femeie?

– Mi-a murit copilul.

– Unde?

– În colibă.

Pădăcência, Gugutro, Ledia și Rasdeno s-au dus să vadă. În mijlocul casei, pe rogojina veche, o mogâldeată acoperită. Cărpele murdare

UN ROMAN DESPRE JURILOVCA ȘI LOCUITORII EI

de GHEORGHE BARBĂ

ute peste corp și față, muștele zburând și
sind ici și colo. Picioarele desfăcute și
iile lungi și străvezii. O duhoare de
ărie și baligă năpădind totul.

ugutro a făcut un pas înainte și a dezvelit
nortului. Ochii deschiși, buzele albe, rănil
zemuinde și spuzite.

Cum îl cheamă?

Crisantino.

De ce-a murit?

De ciură!

În fior de spaimă i-a străbătut pe cei care se

Cum te cheamă?

Felicidade, Maria da Felicidade.

tre plâns cu sughituri și grețuri a început să
stească:

Aveam bărbat, aveam mamă, aveam copil.
atul a fugit. Mama a murit, la fel și copilul.
ta de-aici e mai rea decât cea din Ceară. E
d vătafului.

Hm, a mârâit Padedcência, apoi a poruncit:
ți groapa, să-l înmormântăm pe nefericitul

Alături, sapele au început să lucreze.

ântul negru era afânat și ușor. Mai întâi
ii, râme și pietre, apoi groapa lărgită care se
idâncea. Odată terminată treaba, Gradiva,
ista lui Corgo, a spus că a sosit clipa. Maria

Felicidade împietrită. Totul ca un vis
uind în ochii și urechile ei amorțite în
re. Trupul lui Crisantino înfășurat în

șină și, pe urmă, gata. Gugutro a smuls niște
din casă și le-a aruncat în groapă. Le-a dat
și a presărat sare și a stins focul cu țărâna

tă gropii.

- Femeie, acum totul s-a isprăvit, vino cu
a poruncit Padedcência.

Dar nu au plecat toți și unul câte unul s-au
t să asculte vocea subțire și prelungă a
rinei care, lângă mormânt, a început să
neze bocetul ce avea puterea fermecată să
ne oamenii, să îndrume sufletele spre
ărăția morții.

E zi, e noapte, e pământ și sare.

În crângul de bambuși e foc și e vânt.

Crisantino ascultă cerească chemare.

Domnul te cere, te ia din pământ.

Și ceilalți au dat răspunsul:

Domnul te ia suflet nevinovat

Te ia în brațe Tatăl ceresc...

Dumnezeu Tatăl, Domnul te-a luat

Suflet curat a lui Crisantino

A murit în pace, a murit fără vină...

Bocetul prelung, talăngile și referenele îi
au în față pe toți, încremeniți locului, până
adedcência a poruncit din nou:

- Plecăm.

Au plecat. Balustre a luat torța și a dat foc
bei. Mai întâi flăcările, pe urmă sfârșitul
teilor și scrâșnetul căpriorilor arzând au
put să se înalțe spre cer. Gradiva a presărat
t. Convoiul înainta, în urmă cenușa, iar în
i, în mijlocul convoiului, duhoarea de
cegai a Mariei da Felicidade.

Prezentare și traducere de Micaela Ghițescu

*Copac din Brazilia al cărui lemn folosește la
confecționatul lăzilor*

*Copac din al cărui lemn se confecționează
pipiente și diferite unelte*

*Specie de palmier brazilian din ale cărui
nize se extrage o fibră*

Palmier uleios din nordul Braziliei

Plantă textilă braziliană

Cu vreo patru luni în urmă mi-a fost
dat să fac cunoștință cu unul din
locuitorii comunei Jurilovca pe
numele său Procap Mihai Makarovici. Am
vorbit de una de alta, având plăcerea să
descopăr în el un interlocutor interesant, un om
ce nu puține cunoscuse și văzuse în viața sa.
Cam într-o oră de discuții am aflat o grămadă
de lucruri privind destinele consătenilor săi,
despre existența lor din trecut și de-acum. Mi-a
relatat, printre altele, că în perioada postbelică a
apărut un roman despre Jurilovca și locuitorii
săi. A fost o noutate surprinzătoare pentru mine.
Mihai Makarovici, venind în întâmpinarea
curiozității mele, a avut amabilitatea să-mi
trimită urgent cartea, pe care am citit-o, se
înțelege, pe nerăsuflăte.

Iată principalele informații ce-mi sunt la
îndemână în momentul de față și conținutul
acestei scrieri literare.

Vitali Cernov, **Reîntorcerea**, roman,
editura Cărții din Krasnodar, 1963, 395 pag.
Dată la cules la 6 octombrie 1964, cartea a fost
aprobată spre publicare la 27 aprilie 1965 într-
un tiraj de 30.000 exemplare, prețul 77 copeici.
În nota redacțională se mai arată că este
„reeditare“. Deci, prima ediție, de care
deocamdată nu dispunem, a apărut, probabil, pe
la mijlocul anilor '50, când a început
destinderea poststalinistă, cunoscută apoi ca
perioada „dezghețului hrușciovist“. Acest
moment tranzitoriu se reflectă și în paginile
romanului, unde încă se mai păstrează urmele
„principiilor realismului socialist“, dar în
același timp se manifestă, și noile tendințe de
deschidere în viața spirituală și socială a țării.
Simptomatic în acest sens este faptul că numele
lui Stalin nu se amintește deloc deși acțiunea
cărții se consumă în perioada celui mai deșănțat
cult al personalității „conducătorului tuturor
popoarelor“.

Subiectul romanului se încadrează între anii
1944 și 1948. Locul acțiunii primei părți este
Jurilovca și împrejurimile ei (de la începutul
anului 1944 până la 27 august 1947);
evenimentele din partea a doua se desfășoară în
ținutul Kubanului, în localitatea pescărească
Peresîpi și în așezările învecinate (septembrie
1947 – vara 1948). Tema principală, filonul
ideatic de bază al scrierii se regăsesc sintetic
chiar în titlul ei, **Reîntorcerea**, care conține
atât sensul direct al termenului cât și tâlcul său
metaforic, de adâncime. Acesta este senti-
mentul legăturii cu glia străbunilor, dorul și as-
pirația spre patria istorică. Viața numeroaselor
personaje, a unui întreg șir de familii de lipov-
veni ruși din Jurilovca, și nu numai lipoveni, a
oamenilor de diferite vârste și destine, se pro-
iectează pe fundalul și în legătură cu
evenimentele dramatice ale epocii: des-
fășurările operațiilor de război din acei ani,
întâmplările cu parașutiștii ruși în spatele
frontului și acțiunile diversioniste ale
partizanilor, lovitură de la 23 august 1944 și
intrarea trupelor armatei roșii pe teritoriul
României, reforma agrară din primăvara lui
1945 și rezistența forțelor „conservatoare“,
seceta pustiitoare din 1946 și ravagiile foametei
ce a urmat în rândul populației, ciocnirile

social-politice din acele vremuri apăsătoare
ș.a.m.d. În partea a doua a romanului este
amănunțit redată strămutarea („reîntorcerea“),
la sfârșitul lui august 1947, a unei părți din
familiile lipovenilor din Jurilovca în ținutul
Kubanului și întemeierea noilor lor vetre pe
pământul rusesc.

Cartea s-a inspirat și s-a înfiripat,
bineînțeleș, din fapte istorice reale. Ea nu face
parte însă din așa zisa proză documentară, nu
este o scriere artistică, bazată, desigur, pe
documentare etnografică, „pe teren“, în afară de
cercetarea și folosirea izvoarelor istorico-
livrești. Cele mai reușite pagini ale romanului
sunt consacrate descrierilor colorate ale
obiceiurilor tradiționale, străvechilor ritualuri
rusești, felului de trai cotidian al lipovenilor,
semeției și dibăciei lor în meșteșugul
pescuitului, zugrăvirii pitorești a minunatelor
peisaje de pe întinderile spațiilor limitrofe
lacurilor, bălților și largului mării. Credințele și
datinile populare, mai cu seamă legendele și
cântecele din trecut ale cazacilor nekrasovieni
(strămoși ai rușilor lipoveni), ce deapănă tristul
lor destin istoric, imprimă povestirii despre
Jurilovca un aer arhaico-poetic de baladă.

Pe lângă problematica etno-istorică și
socială, elementul românesc și liantul structurii
artistice a cărții este istoria iubirii dintre flăcăul
Gleb și Uliana, femeie măritată (soția lui Nikita
Jurba), ceea ce parțial ne amintește de
„triumghiul“ șolohovian (Grigori-Aksinia-
Stepan Astahov) din **Donul liniștit**. În
Reîntorcerea lui Vitali Cernov se simt și
ecouri din **Pământ deștelenit**, în special în
zugrăvirea crâncenelor încăierări „de clasă“ în
timpul reformei agrare din 1945 (la Șolohov –
în perioada colectivizării din anii 1929-1930).
Filonul umorului popular în romanul autorului
din Kuban este tot de inspirație și factură
șolohoviană. Moș Kuhlionok, șugubăț, flecar și
pus pe șotii, are în figura moșului Șciukar,
prototipul său. Nu este vorba nicidecum aici de
epigonism, ci mult mai corect se poate vorbi de
o anumită manieră sau stil al epocii, de pecetea
vremii, care și-a lăsat apăsător amprenta pe fața
unei bune părți a literaturii din perioada binecu-
noscută. Se știe, totodată, că în problema redării
soartei țărânimii în perioada zguduirilor și
dramaticilor mutații din secolul nostru nu era
deloc ușor atunci de a nu ține seama și de a
ocoli deschiderile și experiența artistică ale lui
Șolohov în această zonă a condiției umane.

Romanul **Reîntorcerea** al lui V. Cernov a
redat pe larg la începutul celei de a doua
jumătăți a veacului nostru destinele unei părți a
rușilor lipoveni din ținutul dobrogean, ceea ce a
constituit o nouă temă și un subiect puțin
obișnuit în literatura artistică. În aceasta constă
principalul său merit. Se cuvine a fi menționată
transmiterea fidelă a dialectului specific al
locuitorilor din Jurilovca. Multe pagini sunt
încrustate cu vorbe de duh și expresii suculente,
cu aforisme din folclorul local, cu lexeme și
îmbinări de cuvinte înaripate, care dau
romanului culoare și o vioiciune aparte.

C.G. Jung

RAVENNA

Încă de când am fost prima oară la Ravenna (1913) m-a impresionat în mod deosebit mausoleul Gallei Placidia. El mi s-a părut important și m-a fascinat într-o măsură neobișnuită. La a doua vizită a mea cam cu douăzeci de ani mai târziu mi s-a întâmplat exact la fel. În mausoleu am ajuns din nou într-o stare de spirit coplesită de emoție. Eram acolo cu o cunoștință și în continuare am mers în baptiseriul ortodocșilor.

Ceea ce m-a surprins în primul rând aici a fost o lumină albastră liniștită care umplea încăperea fără ca totuși să mă minunez asupra ei. Nu am socotit, nu mi am dat seama de unde lua naștere și astfel nici nu mi-a trecut prin minte minunăția izvorului de lumină turbure. Am văzut acolo patru fresce mari de mozaic de o neasemuită frumusețe, pe care eu după cum mi s-a părut le uitasem. M-am necăjit că nu puteam să mă bizui cu totul pe memoria mea. Imaginea pe partea dinspre sud înfățișa botezul în Iordan; o a doua, în nord, traversarea fiilor lui Israel prin Marea Roșie, cea de a treia, în răsărit, pâlea curând în amintire. Poate că înfățișa spălarea leprei lui Naaman în Iordan. În Biblia veche 'a lui Merian din biblioteca mea se găsește o imagine cu totul asemănătoare a acestei minuni. Cel mai impresionant, al patrulea mozaic, reda momentul când Hristos îi întinde mâna lui Petru care se scufundă. El se afla în partea dinspre apus a baptiseriului. În fața acestui mozaic ne-am oprit cel puțin douăzeci de minute și am discutat despre ritualul inițial al botezului, mai ales asupra interceptării ciudate a botezului ca o inițiere care era legată de un pericol real de moarte. Asemenea inițieri erau deseori legate de o periclitate a vieții prin care era exprimat gândul arhetipic al morții și al renașterii. Astfel și botezul era la origine o adevărată „scufundare“ care indica pericolul înecului. Amintirea cea mai clară am păstrată-o mozaicului cu Petru care se scufundă și parcă azi văd în fața ochilor toate amănuntele: albastrul mării, pietrele singuraticale ale mozaicului, panglicile cu inscripții care au ieșit din gura lui Hristos și a lui Petru și pe care încercam să le descifrez. După ce am părăsit baptiseriul am mers imediat la Alinari, ca să-mi cumpăr fotografii ale mozaicurilor, însă n-am putut găsi nici una. Întrucât eram presați de timp – era numai o vizită scurtă – am amânat cumpărarea pentru mai târziu; aveam de gând să comand fotografiile din Zürich.

Când am ajuns din nou acasă, am rugat o cunoștință, care pleca de asemenea curând la Ravenna, să-mi facă rost de fotografii. Bineînțeles că n-a putut să le găsească, deoarece a stabilit că mozaicurile descrise de mine nici nu existau!

Între timp vorbisem deja la un seminar despre interpretarea originară a botezului ca o inițiere și cu această ocazie am menționat și mozaicurile pe care le văzusem în baptiseriul ortodocșilor (Seminarul Tantra Yoga, 1932). Amintirea expunerii mi-e încă și astăzi clară. Însoțitoarea mea n-a putut să creadă multă vreme că ceea ce a văzut cu propriii ei ochi nu exista.

După cum se știe e foarte greu de stabilit dacă și în ce măsură două persoane văd concomitent același lucru. Totuși în acest caz

am putut să mă asigur îndestulător că noi amândoi am văzut același lucru cel puțin în linii generale.

Întâmplarea din Ravenna e una dintre cele mai ciudate pe care le-am trăit vreodată. De abia poate fi explicată. O oarecare lumină e provocată poate de o întâmplare din istoria împărătesei Galla Placidia (decedată 450). La o traversare pe furtună în mijlocul iernii de la Bizanț la Ravenna, a făcut legământul, în caz că va fi salvată, să clădească o catedrală unde să redea primejdiile mării. Ea și-a îndeplinit legământul prin clădirea basilicii San Giovanni în Ravenna, care a fost împodobită cu mozaicuri. Pe la începutul Evului Mediu San Giovanni cu mozaicurile a fost distrusă de foc dar în Ambrosiana din Milano se mai găsește schița în care Galla Placidia e înfățișată într-o luntre. Eram surprins nemijlocit și m-a preocupat întrebarea ce ar fi trebuit să însemne pentru această femeie erudită și de cea mai aleasă cultură viața alături de un principe barbar. Mormântul ei mi-a apărut ca ultima urmă prin care puteam să ajung personal la ea. Soarta și maniera ei m-au mișcat adânc și în esența ei intensivă Anima mea a găsit o expresie istoric potrivită. Cu această proiecție a fost atins acel element atemporal al inconștientului și acea atmosferă în care putea să aibă loc minunea viziunii. În acea clipă nu s-a deosebit nici în cea mai mică măsură de realitate. Anima bărbatului poartă un caracter eminent istoric. În calitate de personificare a inconștientului este impregnată cu istorie și evenimente premergătoare.

Ea conține cuprinsul trecutului și înlocuiește acel lucru la bărbat pe care ar trebui să-l știe din viața lui anterioară. Toată viața de existență, care mai e încă vie în el, este Anima. În relație cu ea mi-am apărut totdeauna ca un barbar, care de fapt n-a istorie, ca unul tocmai devenit din nimic, fără odinioară și fără ulterior. În controversa cu Anima am întâlnit realmente pericolele pe care le-am văzut redată în mozaicuri. Aproape că m-am înecat. Mi s-a întâmplat ca lui Petru care a strigat după ajutor și a fost salvat de Iisus. Mi s-ar fi putut întâmpla ca armata faraonului. Ca Petru și ca Naaman am scăpat teafăr și integrarea conținuturilor inconștientului a contribuit substanțial la completarea personalității mele. De abia poate fi descrisă în cuvinte ce i se întâmplă unuia dacă altă dată integrează conținuturi inconștiente conștientului. Poate fi numai experimentat. E o problemă indiscutabil subiectivă. Mi se pare una foarte specială și asta e pentru mine o constatare care pentru a fi pusă la îndoială nu e nici posibilă, nici plină de sens. De asemenea le par altora într-un chip și foarte categoric și acesta e la fel un fapt care nu poate fi pus la îndoială. După câte știu există nici o instanță care să fie capabilă să curețe probabilele nepotriviri ale impresiilor și parerilor. Dacă și ce schimbare a avut loc prin integrare este și rămâne convinger subiectivă. Deși nu constituie nici un factor de calificat științific și prin aceasta ar putea să cadă fără pierdere dintr-o „Concepție“ oficială asupra lumii, rămâne totuși un fapt neobișnuit de însemnat practic și plin de consecințe, care în orice caz de abia poate să fie trecut cu vederea de psihoterapeuți realiști și de psihologi interesați în terapie.

Experiența din baptiseriul de la Ravenna mi-a produs o impresie profundă. De atunci știu că un interior poate să arate ca un exterior și la fel un exterior ca un interior. Pereții reali ai baptiseriului, pe care trebuiau să-i vadă ochii mei psihici, erau acoperiți și transformați printr-o viziune, care era la fel reală precum cristelnița nemodificată. Ce era real în acea clipă?

Întâmplarea mea nu e în nici un caz singura de acest fel dar când așa ceva și se întâmplă ție însuși atunci nu poți să nu o iei mai în serios decât dacă auzi de așa ceva, sau citești undeva despre asta. În general la asemenea povestiri ai la îndemână repede tot felul de explicații. Eu am ajuns în orice caz la concluzia că, privitor la inconștient, mai avem nevoie de multe experiențe înainte de a ne hotărî la teorii.

În românește de
D. Marian

● Naaman vezi Cartea Regilor 4 cap 5, conducător al oștirii, rege al Siriei vindecat de lepră prin minunea lui Elisei, care i-a trimis vorbă să se scufunde de 7 ori în Iordan. (D.M.)

● Seminarul Tantra Yoga 1932

● Jung a explicat viziunea nu ca pe un fenomen sincronic ci ca pe o recreație a inconștientului în legătură cu gândul arhetipal al inițierii. Cauza nemijlocită pentru concretizare zăcea în relația Animei față de Galla Placidia și emoția pe care a pus-o în evidență. (A. J.)

● Anima este după C.G. Jung un fond feminin, care apare la orice bărbat printr-un inconștient ancestral.

DESPRE FRUMUȘETEȘI DESERTĂCIUNEA VIEȚII

de VIRGIL LEFTER

Tema morții și a caracterului efemer al vieții este subiacentă creației lui Graham Swift. În „Împărăția Apelor”, oildă, opera sa de căpătâi, un adevărat „roman ic” al literaturii engleze contemporane, este ea, în fond, de extincția unei familii dar nu mai puțin adevărat că, dincolo de spiritul și ce neantizează totul, ceva totuși dăinuie. a eroilor cărții nu va pieri de tot, pare a ra autorul. Rămâne în urmă rodul muncii lor ărâmul mlaștinilor gopodărit și redat enilor de către familia Atkinson, într-un efc efort de faur, dar și umbra bătrânei Sarah inson, personaj fabulos, ce bânuie încă țile contemporanilor, transformându-se un soi de legendă ce îi asigură nemurirea. ță apoi „istoria” și „povestea” ce salvează l de la uitare căci lumea lui Graham Swift „o lume împresurată de povești”. În „De-a ări”, altă carte de căpătâi a reputatului zator britanic, eroul principal este pe punctul a-și pune capăt zilelor. Este copleșit de ariția ființelor celor mai iubite – mama și a – și are dintr-o dată revelația zădărniceii. ine la viață grație jurnalului unui strămoș din ca victoriană care, prin însemnările sale de o nc-grăitoare spiritualitate, îi vorbește de olo de mormânt și îl salvează. În carte există i „obiecte mici” cu valoare de simbol, cum ar easul cu inscripția „Amor omnia vincit”, ce ctează memoria unor vieți trecute și depun turie despre ființa celor ce au viețuit înaintea stră. Căci la tulburătoarea întrebare „Unde t cei care au trăit înaintea noastră?”, Graham ft are răspunsuri cu valoare a unor reperi bol. Dovedesc toate acestea o sfidare a ucității, continuitatea și salvarea noastră prin itura cu urmașii, prin amintirea ce dăinuie în noria acestora. De altfel, în „De-a pururi”, rea însăși este o imensă forță salvatoare, un nent ce se plasează în orizontul eternității și i, prin harul său, tainica putere de a-l iedica pe cărturarul cambridgian să se cidă. În „Dorința de pe urmă”, cel mai recent ian al său, ce nu are implicațiile religioase „De-a pururi”, dar este străbătut totuși de un stant fior metafizic, Graham Swift abordează u nou aceeași problematică a morții și a meritații vieții. Cartea este scrisă sub semnul i motto din celebrul eseu „Îngropăciunea în e” de Thomas Browne, ce ne vorbește, o dată olus, cu gravitate și rigoare stilistică, despre nicnicia vieții dar și despre splendoarea ului. Tema aceasta vine de demult, din epărtata antichitate, din negurosul ev mediu, l-a obsadat pe eruditul literat și doctor din olul al XVII-lea englez și se vedește astăzi la de actuală. Deși deprimant, eseuul lui Thomas owne are efecte purificatoare. Ultima carte a Graham Swift ambiționează mai mult. surile sale sunt mai bogate, mai complexe. aceași gravitate și sobrietate, cu duritate, pe curi, căci autorul nu-și menajează cititorul, ci

fi prezintă, fără ocolișuri, aspectele sumbre ale existenței, cu o nudă veridicitate, Graham Swift ne vorbește despre caracterul inexorabil al morții, făcând o adevărată „anatomie” a ei. Și totuși din ultimul său roman se desprinde nu numai un sentiment de benefică purificare ci și o tonifiantă afirmare a vieții ce merge biruitoare mai departe, prinde contur cu vigoare un stenic spectacol al solidarității umane, cei dispăruți trăind mai departe o nouă viață în conștiința și memoria celor ce supraviețuiesc. Dacă viața este fum, dacă, așa cum arăta Horațiu, totul este trecător și eroii înșiși sunt sortiți pieirii, dacă Sfântul Augustin găsea o consolare în faptul că Dumnezeu nu uită, o consolare este și memoria celor ce rămân după noi, ce ne îndeplinesc dorințele, în ființa și existența cărora trăim o nouă viață. Este adevărul dramatic al condiției umane pe care autorul îl înfățișează cu gravitate. Graham Swift aduce în scenă un mic grup de personaje ce se reunesc cu prilejul dispariției unui prieten scump. Sunt oameni simpli ce simt nevoia să cinstească memoria prietenului lor în chiar localul unde obișnuiau să-și bea berea laolaltă și, mai presus de toate, să-i îndeplinească „dorința de pe urmă”, sfântă pentru ei, aceea de a-i risipi cenușa în undele mării. Întreaga acțiune a romanului o reprezintă, de fapt, călătoria acestor personaje spre trista lor destinație, confesiunile lor, rostite la persoana întâi (Graham Swift afirma, de altfel, cu prilejul unei prelegeri ținute la Cambridge, că pentru el aceasta este cea mai directă și elocventă formă de comunicare) din care pe parcursul romanului se încheagă spectacolul existenței unor complexe și tulburătoare ființe omenești. Confesiunile și meditațiile personajelor ce alternează pe parcursul cărții, dând, în funcție de protagonist, și numele unor capitole, constituie, de fapt, nucleu revelatoare, evocarea destinului și vieții fiecărui personaj în parte alcătuiind în final un tablou patetic, de o caldă și pikuitoare omenie. Apoi popasurile pe care eroii le fac în drumul lor spre mare, în special la Canterbury, confruntarea cu umbrele trecutului, cu umbra legendarului Prinț Negru – ce astăzi se confundă cu țărâna, dar de pe urma căruia o urmă totuși a rămas –, ideea morții ce nivelează totul, mișcătoarea scenă din final – aruncarea cenușii în undele mării – prezența urnei funerare ce-i însoțește pe protagoniști în cernitul lor periplu, ca un spectru de dincolo, constituie tot atâtea elemente ce dau romanului o forță, o tensiune emoțională și spirituală de natură a tulbura și purifica pe cititor în același timp. Dincolo de sentimentul deprimant ce străbate cartea, dincolo de fiorul morții atotputernice, viața se afirmă totuși în paginile lui Graham Swift. Este sentimentul solidarității umane, devoțiunea cu care cei câțiva prieteni se străduiesc să ducă la bun sfârșit dorința de pe urmă a celui dispărut. Asemeni legendarului Prinț Negru, nici modestul Jack Dodd nu va pieri de tot. El va trăi

în amintirea celor apropiați sufletului său într-un soi de „efemeră eternitate” a memoriei. Prin această celebrare a amintirii și memoriei, autorul atinge zone elevate ale spiritualității și implicit ale Dumnezeirii. Prezentând alte cărți ale lui Graham Swift, am remarcat de fiecare dată coerența și lipsa de ostentație a scrisului său, ce permit autorului să ne ofere pagini bogate în conotații, fără ca efortul său să fie vizibil. „Dorința de pe urmă” este din acest punct de vedere o realizare de excepție. Cartea are o unitate, o integritate, ce îi dau rotunjimea și perfecțiunea unei sfere clasice. Și de data aceasta autorul recurge la confesiune, numai că acum el dispare aproape cu desăvârșire din scenă. Meditațiile, comentariile, experiențele, tonul grav sau uneori nu lipsit de un iz comic, sunt toate ale eroilor săi. Autorul se efacează cu o benefică discreție pentru forța de convingere și expresivitatea cărții. Astfel din polifonia confesiunilor, din varietatea timbrală și existențială a protagoniștilor, se încheagă un tablou de viață de o forță, de o vigoare, de un patetism și o frumusețe ce reușesc a diminua apăsarea morții ce planează asupra cărții. Este ciudat că Graham Swift evită în romanul său orice aluzie religioasă. Nu mai găsim aici cea superbă pledoarie pentru Creator și Dumnezeire din „De-a pururi”. În „Dorința de pe urmă” se întâlnesc într-o patetică confruntare viața și moartea. Nu se poate vorbi de biruință ci de echilibru căci, fără tezisme, autorul înfățișează dialectica gravă a existenței. Despre cel mai recent roman al lui Graham Swift, critica britanică a scris la superlativ. S-a subliniat mai ales împlinirea sa artistică remarcabilă. Am adăuga la aceasta, ceea ce dă de altfel substanță romanului său, și discreta, obiectiva înfățișare a frumuseții și desertăciunii vieții. Ca și în „Împărăția Apelor”, Graham Swift se dovedește și de data aceasta un subtil dialectician. Un scriitor de prestigiu al scenei britanice a afirmat că „Dorința de pe urmă” este cea mai bună carte a lui Graham Swift, de la „Împărăția Apelor”. De bună seamă, acest roman este o creație de maturitate. Gravitatea temei, detașarea cu care este tratată, spre binele împlinirii artistice, desăvârșita polifonie a confesiunilor îi dau consistență și grandoare. Totuși, în ciuda calităților de excepție ale ultimului său roman, nu putem nedreptăți creațiile sale precedente. „De-a pururi” ni se pare a rămâne o carte deosebită. În Franța ea a fost, de altfel, încununată cu premiul pentru cea mai bună carte străină a anului 1993. Am spune mai degrabă că „Dorința de pe urmă” vine să confirme o dată în plus talentul și calitățile deosebite ale unui prozator de excepție.

Graham Swift, «last Orders», Picador, London, 1996

1) Gabriela Adameșteanu gândindu-se la „Dimineața pierdută“.

2) D.R. Popescu gata să facă o nouă mutare: de la „Moftul român“ la „Viitorul românesc“.

3) Nicolae Breban speră la o nouă ediție a Dicționarului lui Zăciu.. Poetul Ion Mărgineanu așteaptă să intre și el la locul ce i se cuvine.

4) Damian Necula e pe picior de plecare – în Franța. Nicolae Prelipceanu – spre *România liberă*.

5) Într-o vizită de lucru pe șantierele țării: Platon Pardău, Laurențiu Fulga, Nicolae Dragoș, Corneliu Leu și Gheorghe Suci.

